

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

LIETA NAČOVA UN CITI pret Bulgāriju¹

(iesniegumi Nr.43577/98 un 43579/98)

SPRIEDUMS

STRASBŪRA

2005.gada 6.jūlijs

¹ Neoficiāls tulkojums veikts Sabiedrības integrācijas fonda atbalstītā projekta „**NVO rīcībspējas stiprināšana naida kurināšanas ierobežošanai internetā**” ietvaros, ko īsteno Latvijas Cilvēktiesību centrs kopā ar Latvijas Ebreju draudžu un kopienu padomi. Projekts tiek īstenots Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta 2009.-2014.gada perioda apakšprogrammas „NVO projektu programma” ietvaros.
Pārpublicējot un citējot atsauce uz Latvijas Cilvēktiesību centru ir obligāta.

Lietā Načova un Citi pret Bulgāriju,

Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielā palāta šādā sastāvā:

L. Wildhaber, *priekšsēdētājs*,
C.L. Rozakis,
J.-P. Costa,
Sir Nicolas Bratza,
B. Zupančič,
C. Bîrsan,
K. Jungwiert,
J. Casadevall,
J. Hedigan,
S. Botoucharova,
M. Ugrekhelidze,
A. Mularoni,
E. Fura-Sandström,
A. Gyulumyan,
L. Mijovič,
D. Spielmann,
David Thór Björgvinsson, *tiesneši*
un T.L. Early, *Lielās Palātas Sekretāra vietnieks*,

pēc apspriešanās 2005.gada 23.februārī un 8.jūnijā pasludina šādu spriedumu, kas ticis pieņemts pēdējā minētajā datumā:

TIESVEDĪBA

1. Lietas pamatā ir divi iesniegumi (Nr.43577/98 un 43579/98), kas iesniegti Eiropas Cilvēktiesību komisijā pret Bulgārijas Republiku saskaņā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas („Konvencija”) bijušo 25.pantu un kurus 1998.gada 15.maijā iesniedza četri Bulgārijas pilsoņi – Anelija Kunčova Načova (*Anelia Kunchova Nachova*), Aksinija Hristova (*Aksiniya Hristova*), Todorka Petrova Rangelova (*Todorka Petrova Rangelova*) un Rangels Petkovs Rangelovs (*Rangel Petkov Rangelov*) („iesniedzēji”).

2. Iesniedzēji apgalvoja, ka viņu tuvus radniekus - Kunčo Angelovu (*Kuncho Angelov*) un Kirilu Petkovu (*Kiril Petkov*) – nošāva militārās policijas amatpersonas, pārkāpjot Konvencijas 2.pantu. Turklāt notikumu izmeklēšana ir bijusi neefektīva, kas pārkāpis gan Konvencijas 2.pantu, gan 13.pantu. Tika arī apgalvots, ka atbildētāja-valsts, pretēji Konvencijas 2.pantam, ir pārkāpusi savu pienākumu ar likumu aizsargāt personas

dzīvību, un ka apgalvoto notikumu pamatā ir diskriminējošā attieksme pret romu izcelsmes personām, kas pārkāpj Konvencijas 14.pantu sasaistē ar 2.pantu.

3. Iesniegumi tika nosūtīti Tiesai 1998.gada 1.novembrī, kad spēkā stājās Konvencijas 11.Protokols (11.Protokola 5.panta 2.daļa) un nodoti Ceturtajai nodaļai. 2001.gada 22.martā abi iesniegumi tika apvienoti (Tiesas Reglamenta 43.punkta 1.daļa).

4. 2001.gada 1.novembrī Tiesa grozīja tās Nodaļu sastāvu (Tiesas Reglamenta 25.punkta 1.daļa). Lieta tika nodota jaunizveidotajai Pirmajai nodaļai (Tiesas Reglamenta 52.punkta 1.daļa). 2002.gada 28.februārī šīs nodaļas Palāta, kuras sastāvā bija *C.L.Rozakis*, priekšsēdētājs, tiesneši *G. Bonello*, *N.Vajić*, *S.Botoucharova*, *A.Kovler*, *V.Zagrebelky*, *E.Steiner*, un *S.Nielsen*, Nodaļas sekretāra vietnieks, pasludināja iesniegumus par daļēji pieņemamiem izskatīšanai.

5. 2004.gada 26.februārī tās pašas Nodaļas Palāta, kuras sastāvā bija *C.L.Rozakis*, priekšsēdētājs, tiesneši *P.Lorenzen*, *G.Bonello*, *F.Tulkens*, *N.Vajić*, *S.Botoucharova*, *V.Zagrebelky*, un *S.Nielsen*, Nodaļas sekretārs, pasludināja spriedumu, kurā vienbalsīgi konstatēja Konvencijas 2.panta un 14.panta pārkāpumus, kā arī to, ka atsevišķs jautājums saistībā ar 13.pantu lietā nav konstatējams.

6. 2004.gada 21.maijā Bulgārijas valdība („Valdība”) pieprasīja, lai lieta tiktu nodota Lielajai palātai saskaņā ar Konvencijas 43.pantu un Tiesas Reglamenta 73.punktu. Lielās palātas tiesnešu panelis 2004.gada 7.jūlijā apmierināja šo lūgumu.

7. Lielās palātas sastāvs tika noteikts saskaņā ar Konvencijas 27.panta 2.punktu un Tiesas Reglamenta 24.punktu.

8. Lielajā palātā iesniedzēji, kurus pārstāvēja *Y. Grozevs (Y.Grozev)* no Sofijas zvērīnāto advokātu kolēģijas, un Valdība, kuru pārstāvēja tās līdzagente *M.Dimova (M.Dimova)* no Tieslietu ministrijas, iesniedza apsvērumus attiecīgi 2004.gada 30.novembrī un 2004.gada 29.novembrī. Papildus tam, trešo pušu apsvērumi tika saņemti no nevalstiskajām organizācijām: *the European Roma Rights Centre*, *Interights* un *Open Society Justice Initiative*, kurām Priekšsēdētājs atļāva piedalīties rakstveida procesā (Konvencijas 36.panta 2.punkts un Tiesas Reglamenta 44.punkta 2.daļa).

9. Atklātā tiesas sēdē, kas notika Cilvēktiesību ēkā Strasbūrā 2005.gada 23.februārī (Tiesas Reglamenta 59.punkta 3.daļa), piedalījās:

(a) no valdības puses

M.Dimova, Tieslietu ministrija,

M. Kotzeva, Tieslietu ministrija, līdzagente;

(b) no iesniedzēju puses

Y.Grozev,

Lord Lester of Herne Hill, QC, pārstāvji,

Tiesa uzklausi viņu uzrunas.

FAKTU IZKLĀSTS

I. LIETAS APSTĀKĻI

10. Lieta attiecas uz Angelova un Petkova nonāvēšanu 1996.gada 19.jūlijā, kuru izdarīja militārās policijas darbinieks, kurš mēģināja viņus aizturēt.

11. Visi iesniedzēji ir romu izcelsmes Bulgārijas pilsoņi.

12. Anelija Kunčova Načova, kura ir dzimusi 1995.gadā, ir Angelova meita. Aksinija Hristova, kura ir dzimusi 1978.gadā, ir Načovas māte. Abas dzīvo Dobrolevo, Bulgārijā. Todorka Petrova Rangelova un Rangels Petkovs Rangelovs, kuri ir dzimuši attiecīgi 1955.gadā un 1954.gadā un dzīvo Lomā, Bulgārijā, ir Petkova vecāki.

A. Apstākļi, kas saistīti ar Angelova un Petkova nāvi

13. 1996.gadā Angelovs un Petkovs, abi 21 gadu veci, dienēja Inženieru daļā (*Строительни войска*), armijas vienībā, kas bija atbildīga par dzīvojamo māju un citu civilo projektu celtniecību.

14. 1996.gada sākumā Angelovs un Petkovs tika arestēti par atkārtotu patvaļīgu prombūtni. 1996.gada 22.maijā Angelovam tika piespriests deviņu mēnešu cietumsods, bet Petkovam – piecu mēnešu cietumsods. Abiem bija arī iepriekšējas sodāmības par zādzībām.

15. 1996.gada 15.jūlijā viņi aizbēga no celtniecības objekta, kas atradās ārpus cietuma teritorijas, un kurā viņi bija nogādāti celtniecības darbu veikšanai, un devās pie Angelova vecāsmātes, Tonkovas k-dzes, kura dzīvoja Lesuras ciematā. Neviens no vīriešiem nebija bruņots.

16. Par viņu prombūtni tika ziņots nākamajā dienā un viņu vārdi tika iekļauti militārās policijas meklēto personu sarakstā. 1996.gada 16.jūlijā Vratsas Militārās policijas vienība saņēma orderi viņu aizturēšanai.

17. Ap divpadsmitiem pusdienlaikā, 1996.gada 19.jūlijā, dežurējošais Vratsas Militārās policijas vienības virsnieks saņēma anonīmu telefona zvanu par to, ka Angelovs un Petkovs slēpjoties Lesuras ciematā. Tieši šajā vietā jau iepriekš Angelovs tika atrasts un aizturēts vismaz vienā no savām iepriekšējām patvaļīgās prombūtnes reizēm.

18. Komandējošais virsnieks, pulkvedis D., abu vīriešu atrašanai un aizturēšanai nolēma nozīmēt četrus militārās policijas virsniekus, kurus komandēja majors G. Vismaz divi no virsniekiem bija pazīstami ar vienu vai abiem vīriešiem. Acīmredzot, arī majors G. pazina Lesuras apkaimi, jo, kā apgalvoja vietējās domes sekretārs, kurš vēlāk tika nopratināts kā liecinieks, viņa māte bija no šī ciemata.

19. Pulkvedis D. informēja virsniekus, ka “saskaņā ar noteikumiem” viņiem ir jāņem līdzī pistoles un automātiskie ieroči, kā arī jāuzvelk ložu necauršaujāmās vestes. Viņš informēja, ka Angelovs un Petkovs ir “aktīvi noziedznieki” (*криминално проявени*) – izteiciens, kas tiek lietots, lai apzīmētu personas ar iepriekšējām sodāmībām vai kuras tiek turētas aizdomās par nozieguma izdarīšanu – un ka viņi ir izbēguši no apcietinājuma. Virsnieki tika instruēti atkarībā no situācijas pielietot jebkākus līdzekļus, lai viņus aizturētu.

20. Virsnieki apvidus automašīnā nekavējoties devās uz Lesuru. Divi virsnieki bija tērpti uniformās, bet pārējie bija tērpti civilajā. Tikai majoram G. bija ložu necauršaujāmā veste. Viņš bija bruņots ar personisko pistoli un 7.62 mm kalibra Kalašņikova automātisko šauteni. Pārējiem vīriešiem bija pistoles. Trīs Kalašņikova automātiskās šautenes visā operācijas laikā atradās automašīnas bagāžas nodalījumā.

21. Pa ceļam uz Lesuru majors G. mutiski noinstruēja virsniekus. Seržantam N. bija jāsedz mājas austrumu puse, majoram G. – rietumu puse, bet seržantam K. bija jādodas iekšā mājā. Seržantam S., automašīnas vadītājam, bija jāpaliek pie automašīnas un jāuzmana ziemeļu puse.

22. Apmēram plkst.13 virsnieki ieradās Lesurā. Viņi meklēja vietējās domes sekretāru un viens no ciemata iedzīvotājiem - T.M. - viņiem pievienojās, lai parādītu Angelova vecāsmātes māju. Automašīna iebrauca Lesuras romu rajonā.

23. Seržants N. atpazīna māju, jo viņš jau iepriekš tur bija aizturējis Angelovu par patvaļīgu prombūtni.

24. Tiklīdz apvidus automašīna piebrauca pie mājas, starp plkst.13 un 13.30, seržants K. atpazīna Angelovu, kurš atradās mājas iekšpusē pie loga. Pamanījuši automašīnu, bēgļi centās aizbēgt. Virsnieki sadzirdēja plīstoša loga stikla skaņu. Majors G. un seržanti K. un N. izlēca no vēl braucošās automašīnas. Majors G. un seržants K. devās iekšā caur dārza vārtiņiem; pirmais devās uz mājas rietumu pusi, bet pēdējais iegāja iekšā mājā. Seržants N. devās uz mājas austrumu pusi. Seržants S. palika pie automašīnas kopā ar vietējās domes sekretāru un T.M.

25. Seržants N. vēlāk liecināja, ka, pamanījis Angelovu un Petkovu izlecām pa logu un skrienam virzienā uz kaimiņa pagalmu, viņš uzsauca “Stāt, militārā policija!” Viņš izvilka ārā savu pistoli, taču šāvienus neizdarīja. Abi vīrieši turpināja skriet. Seržants N. izskrēja ārā uz ielas, lai viņus pārtvertu, nogriežot ceļu vairākas mājas tālāk. Skrienot viņš izdzirdēja kā majors G. uzsauc: “Stāt, militārā policija, palikt uz vietas [vai arī] es šaušu!” Šajā brīdī sākās apšaude.

26. Savā liecībā majors G. norādīja:

“...Es sadzirdēju kā seržants N. sauc „Stāt, policija”... Es redzēju iesauktos; viņi skrēja un tad apstājās pie žoga starp Tonkovas un kaimiņu pagalmiem... Es redzēju, ka viņi mēģināja pārlēkt pāri [drāšu] žogam, un tāpēc uzsauca: 'Stāt, vai arī es šaušu!' Es nolaidu drošinātāja slēdzi un pielādēju automātisko ieroci.. Tad es izdarīju šāvieni gaisā, turot automātisko ieroci pavērstu augšup ar savu labo roku, gandrīz perpendikulāri zemei... Iesauktie pārrāpās pāri [drāšu] žogam un turpināja skriet, es viņiem sekoju, tad izšāvu gaisā vēl vienu, divas vai trīs reizes un saucu 'Stāt!', bet viņi turpināja skriet. Es atkal izdarīju šāvienus gaisā ar automātu un saucu: 'Stāt, vai arī es šaušu ar kaujas patronām.' Es viņus vēlreiz brīdināju, bet viņi turpināja skriet prom neatskatoties. Pēc brīdinājuma es izšāvu pa labi [no abiem vīriešiem] ar automātu, tēmējot zemē, cerot, ka tas viņus piespiedīs apstāties. Es vēlreiz uzsauca 'Stāt!' kad viņi atradās pie otras mājas stūra, notēmēju un izšāvu uz viņiem, kamēr viņi rāpās pāri žogam. Es tēmēju viņiem kājās. Virsma, uz kuras es stāvēju, atradās zemāk... [J]a viņi pārlēktu pār otru žogu, tad viņi aizbēgtu un man nebija nekādu citu līdzekļu, lai viņus apturētu. Nogāze bija nedaudz stāva, [es] atrados zemāk...otrs žogs atradās augstāk, un tāpēc pirmajā reizē, kad es šāvu, es tēmēju iesānis [no abiem vīriešiem], jo es uzskatīju, ka tā es nevarēšu ievainot kādu, kas varētu atrasties kaimiņu mājās, un otrajā reizē es mērķēju uz iesauktajiem, bet tēmēju viņiem kājās. Saskaņā ar Noteikumiem Nr.45 mēs drīkstam pielietot šaujamo ieroci, lai aizturētu militārpersonas, kuras ir pastrādājušas publiski sodāmu nodarījumu un atsakās padoties pēc brīdinājuma izteikšanas, bet saskaņā ar [šo noteikumu] trešo rindkopu mums ir jāsaudzē to personu dzīvības pret kurām [mēs pielietojam šaujamo ieroci] – šī iemesla dēļ es tēmēju [cietušo] kājās – nolūkā izvairīties no nāvējoša ievainojuma. Pēdējo reizi, kad es šāvu pa iesaukto kājām, es atrados divdesmit metru attālumā no viņiem un viņi bija tieši kaimiņu pagalma dienvidaustrumu stūrī. Pēc šāvieniem viņi abi pakrita... Viņi abi divi gulēja uz vēdera un izrādīja dzīvības pazīmes...stenot... tad parādījās seržants S., es viņu pasauca ... un atdevu savu automātisko šauteni ...”

27. Saskaņā ar trīs zemākstāvošo virsnieku liecībām, Angelovs un Petkovs gulēja uz zemes blakus žogam, ar kājām virzienā uz māju, no kuras viņi bija bēguši. Viens no viņiem gulēja uz muguras, otrs gulēja uz vēdera.

28. Kaimiņš Z., kurš dzīvoja pretī Angelova vecai mātei, arī sniedza liecību. Apmēram plkst.13 vai 13.30 viņš redzēja militāro apvidus automašīnu, kas piebrauca pie Tonkovas mājas. Tad viņš izdzirdēja kādu saucam „Neskrien, es šaušu ar kaujas patronām.” Pēc tam viņš izdzirdēja šāvienus. Viņš ieskatījās nākamajā pagalmā un ieraudzīja Angelovu, kuru viņš pazina, un vēl kādu vīrieti rāpjami pāri drāšu žogam starp Tonkovas un vēl kāda kaimiņa mājām. Viņš neredzēja vīrieti, kurš bija kliezjis, jo tas atradās aiz Tonkovas mājas. Tad viņš ieraudzīja Angelovu un Petkovu nokrītam zemē un parādījās vīrieti ar automātisko šauteni, kurš uz viņiem bija šāvis. Z. tālāk liecināja:

“Pārējie formās tērptie vīrieši tad sāka strīdēties ar [cilvēku, kas bija šāvis uz Angelovu un Petkovu], protestēja, sakot, ka viņam nevajadzēja šaut un nākt kopā ar viņiem. No tiem, kas ieradās apvidus automašīnā, šāvis bija tikai vecākais virsnieks... Es viņu pazīstu pēc izskata, jo viņam Lesurā dzīvo radnieki.”

29. Seržants S. liecināja, ka, pēc ierašanās pie mājas viņš bija palicis pie automašīnas un dzirdējis seržantu N. saucam no mājas austrumu puses: “Stāt, policija!” Viņš arī bija dzirdējis majoru G. saucam “Stāt, policija!” vairākas reizes no mājas rietumu puses. Tad majors G., turpinot kliegt, sāka šaut no sava automātiskā ieroča. Pēc tam seržants S. ienāca pagalmā. Viņš redzēja majoru

G. rāpjamijs pāri drašu žogam un dzirdēja viņa saucienus. Viņš devās viņam pakaļ, paņēma no viņa automātisko ieroci un redzēja Angelovu un Petkovu guļam uz zemes blakus žogam. Viņi vēl bija dzīvi. Tajā brīdī seržants K. iznāca no mājas. Majors G. bija devies uz apvidus automašīnu un pa automašīnas rāciju ziņoja par incidentu. Kad viņi atgriezās, seržants N. bija atnācis atpakaļ no blakus ielas un palīdzēja viņiem iecelt ievainotos vīriešus automašīnā.

30. Vratsas Militārās policijas vienības priekšnieks un pārējie virsnieki par incidentu tika informēti apmēram plkst.13.30.

31. Seržants K. liecināja, ka viņš bija iegājis mājā un uzrunājis Angelova vecmāti un vēl kādu sievieti, kad izdzirdēja kā majors G. kliegz Angelovam un Petkovam apstāties. Atrodoties mājā, viņš pamanīja, ka stikls uz pagalmu vērstajā logā bija izsists. Viņš jau grasījās pamest māju, kad izdzirdēja šāvienus, kas atskanēja aiz mājas. Pa ceļam uz pagalmu viņš satika majoru G., kas viņam pateica, ka bēgļi ir ievainoti. Tad seržants K. pārrāpās pāri drašu žogam un pienāca pie ievainotajiem vīriešiem, kas vēl bija dzīvi un stenēja. Viņš konstatēja, ka viņam rokā ir automātiskā šautene, taču viņš nevarēja atcerēties kā tā tur nonākusi. Viņš izņēma aptveri un neatrada tajā nevienu patronu. Tikai viena patrona bija palikusi stobrā.

32. Uzreiz pēc apšaudes sapulcējās vairāki vietējie iedzīvotāji. Seržants K. un seržants S. aizveda ievainotos vīriešus uz Vratsas slimnīcu, bet majors G. un seržants N. palika notikuma vietā.

33. Angelovs un Petkovs nomira pa ceļam uz Vratsu. Viņu nāve tika konstatēta, ierodoties slimnīcā.

34. Tonkova, Angelova vecmāte, sniedza šādu pārskatu par notikumiem. Viņas mazdēls un Petkovs atradās mājā, kad viņi pamanīja tuvojamies apvidus automašīnu. Viņa bija izgājusi ārā un redzēja četrus uniformās tērptus vīriešus. Viņi visi iegāja pagalmā. Viens no viņiem devās apkārt mājai un sāka ilgstoši šaut ar automātisko šauteni. Pārējie trīs vīrieši arī bija bruņoti, taču viņi nevienu šāvieni neizdarīja. Viņa atradās pagalmā, lūdzot šāvēju pārtraukt uguni. Tomēr viņš devās aiz mājas. Tad viņa izdzirdēja šāvienus pagalmā. Viņa sekoja un ieraudzīja savu mazdēlu un Petkovu guļam kaimiņu pagalmā ar ložu ievainojumiem.

35. Pēc cita kaimiņa, M.M., teiktā, šāva visi trīs policisti. Divi no viņiem izdarīja šāvienus gaisā un trešais – kurš atradās mājas rietumu pusē (majors G.) – tēmēja uz kādu. M.M. dzirdēja apmēram piecpadsmit līdz divdesmit šāvienus, iespējams vairāk. Pēc tam viņš redzēja, kā militārie policisti devās uz blakus pagalmu, kur bija pakrituši Angelovs un Petkovs. Šis pagalms piederēja M.M. un viņa meitai. Redzot, ka tur stāv arī viņa mazdēls – jauns zēns - M.M. lūdza majora G. atļauju tuvoties un aizvest viņu sev līdz. Majors G. esot brutālā veidā pavērsis pret viņu ieroča stobru un apvainojis viņu ar vārdiem: “Jūs, nolādētie čigāni!” (“*мамка ви циганска*”).

B. Nāves apstākļu izmeklēšana

36. 1996.gada 19.jūlijā visi incidentā iesaistītie virsnieki iesniedza atsevišķus dienesta ziņojumus Vratsas Militārās policijas vienībai. Nevienam no viņiem netika veikts alkohola tests.

37. Tajā pašā dienā tika uzsākts kriminālprocess par nāves apstākļiem un laikā starp plkst.16 un 16.40 militārais izmeklētājs apsekoja notikuma vietu. Savā ziņojumā viņš aprakstīja notikuma vietu, ieskaitot Tonkovas mājas, pirmā drāšu žoga, patronu čaulīšu un asins traipu atrašanās vietas. Viņš norādīja, ka pirmā drāšu žoga virsma ir bojāta un vienā vietā žogs ir ticis norauts.

38. Ziņojumam tika pievienota kartes skice. Tajā bija atzīmēta Tonkovas māja un blakus pagalms, kur bija pakrituši Angelovs un Petkovs. Bija norādītas arī vietas, kur tika atrastas patronu čaulītes. Kartes skice un ziņojums sniedza tikai aptuvenu priekšstatu par pagalmu izmēriem. Nogāze un citi apvidu un apkārtni raksturojošie lielumi netika aprakstīti.

39. Tika atrastas deviņas izšauto patronu čaulītes. Viena čaulīte tika atrasta uz ielas Tonkovas mājas priekšā (acīmredzami, netālu no tās vietas, kur bija apstājusies apvidus automašīna). Četras čaulītes tika atrastas Tonkovas pagalmā aiz mājas, netālu no drāšu žoga, kas atdalīja viņas pagalmu un blakus pagalmu. Trīs čaulītes tika atrastas kaimiņa (M.M.) pagalmā, netālu no vietas, kur tika atrasti asins traipi. Precīzs attālums starp šīm čaulītēm un asins traipiem netika norādīts. Devīto čaulīti vēlāk atrada un nodeva militārpersonām Angelova tēvocis. Tās atrašanās vieta netika dokumentēta.

40. Asins traipi atradās metra attālumā viens no otra. Tie bija atzīmēti kartes skicē, atrodamies nedaudz vairāk kā deviņus metrus no pirmā drāšu žoga. Attālums starp asins traipiem un otru žogu, kuram acīmredzami Angelovs un Petkovs mēģināja tikt pāri brīdī, kad viņi tika sašauti, netika norādīts. Izmeklētājs no tiem bija izņēmis asins paraugus.

41. 1996.gada 21.jūlijā patologanatoms veica sekciju. Saskaņā ar sekcijas slēdzieni Nr.139/96 Petkova nāves iemesls bija „ievainojums krūtīs”, šāviena virziens bija „no priekšpuses uz aizmuguri”. Ievainojums tika aprakstīts šādi:

“Krūtīs tiek konstatēta 2.5 cm x 1 cm liela ovālas formas brūce, 144 cm attālumā no pēdām, ar iztrūkstošiem audiem un izrobotām un saspīestām malām kreisā pleca rajonā. Tiek konstatēta ovālas formas 3 cm liela brūce uz muguras, pa kreisi no infraskapulārās līnijas, 122 cm attālumā no pēdām, ar iztrūkstošiem audiem un izrobotām, plēstām, uz ārpusi vērstām malām”.

42. Attiecībā uz Angelovu, slēdzienā tika konstatēts, ka nāves iemesls bija „šauta brūce, kas bija traumējusi vitālu asinsvadu” un šāviena virziens bija „no aizmugures uz priekšpusi”. Tālāk tika secināts:

“Sēžamvietas kreisajā pusē tiek konstatēta apaļa brūce 90 cm attālumā no pēdām ... ar iztrūkstošiem audiem, izrobotām malām un sieniņām, apmēram 0,8 cm diametrā... Tiek konstatēta ovāla 2,1 cm liela brūce ar izrobotām, plēstām, uz ārpusi vērstām malām un iztrūkstošiem audiem robežās starp apakšējo un vidējo trešo [vēdera muskuli] 95 cm attālumā no pēdām, nedaudz pa kreisi no nabas”.

43. Slēdzienā tika secināts, ka ievainojumi tika nodarīti, šaujot ar automātisko ieroci no attāluma.

44. 1996.gada 22., 23. un 24.jūlijā izmeklētājs noprotināja četrus militārās policijas virsniekus, divus kaimiņus (M.M. un K.), vietējās pašvaldības sekretāru un Angelova tēvoci. Vēlāk tika noprotināta arī Petkova māte.

45. 1996.gada 1.augustā Vratsas Reģionālā iekšlietu direktorāta ballistikas eksperts veica majora G. automātiskās šautenes, tajā atrastās patronas un notikuma vietā atrasto deviņu izšauto patronu čaulīšu apskati. Saskaņā ar viņa slēdzienu, automātiskā šautene bija derīga šaušanai, visas atrastās deviņas patronas bija izšautas no tās un pēdējā patrona, kas nebija izšauta, arī bija derīga šaušanai.

46. Ar 1996.gada 29.augustu datētais tiesu medicīnas eksperta slēdziens konstatēja alkohola saturu 0,55 g/l apmērā Petkova asinīs un 0,75 g/l apmērā Angelova asinīs (saskaņā ar Bulgārijas tiesību aktiem transporta līdzekļa vadīšana, alkohola saturam asinīs pārsniedzot 0,5 g/l, ir administratīvais pārkāpums).

47. 1996.gada 20.septembrī Vratsas Iekšlietu direktorāta eksperts veica notikuma vietā atrasto asins traipu tiesu medicīnisko ekspertīzi un konstatēja to atbilstību cietušo asinsgrupām.

48. 1997.gada 20.janvārī un 13.februārī tika noprotināti vēl viens kaimiņš (T.M.) un Hristova (viena no iesniedzējiem). 1997.gada 26.martā noprotināja Angelova vecmāti un kaimiņu Z.

49. 1997.gada 7.janvārī Angelova un Petkova ģimenēm tika atļauts iepazīties ar izmeklēšanas materiāliem. Viņi lūdza noprotināt vēl trīs lieciniekus - T.M., Tonkovu un Z. Viņu lūgums tika apmierināts. Izmeklētājs noprotināja lieciniekus 1997.gada 20.janvārī un 26.martā. Iesniedzēji nelūdza iegūt nekādus citus pierādījumus.

50. 1997.gada 31.martā izmeklētājs pabeidza sākotnējo izmeklēšanu un sastādīja galīgo ziņojumu. Viņš atzīmēja, ka Angelovs un Petkovs cietumsoda izciešanas laikā bija izbēguši no ieslodzījuma, tādējādi izdarot likumpārkāpumu. Majors G. bija izmantojis visus viņa rīcībā esošos līdzekļus, lai saudzētu viņu dzīvības: viņš bija pavēlējis viņiem apstāties un padoties, un bija izdarījis brīdinājuma šāvienus. Viņš bija notēmējis uz viņiem tikai tad, kad redzēja, ka viņi turpina skriet prom un varēja aizbēgt. Viņš nebija mēģinājis ievainot dzīvībai svarīgus orgānus. Tādējādi izmeklētājs secināja, ka majors G. bija rīkojies saskaņā ar Militārās policijas Noteikumiem Nr.45 un rekomendēja Pļevnas apgabala prokuratūrai izbeigt izmeklēšanu, jo majora G. darbībā nebija saskatāms nozieguma sastāvs.

51. 1997.gada 8.aprīlī Pļevnas kara prokurors savā lēmumā piekrita izmeklētāja secinājumiem un izbeidza nāves apstākļu sākotnējo izmeklēšanu. Viņš secināja, ka majors G. bija rīkojies saskaņā ar Militārās policijas Noteikumiem Nr.45. Viņš vairākas reizes bija brīdinājis abus vīriešus un izdarījis šāvienus pēc tam, kad viņi atteicās padoties, jo pastāvēja risks, ka viņi varētu aizbēgt. Viņš bija centies izvairīties no nāvējošu ievainojumu izdarīšanas. Neviens cits nebija cietis.

52. Aprakstot cietušo privātos apstākļus, tai skaitā informāciju par viņu ģimenēm, izglītību un iepriekšējām sodāmībām, prokurors lēmumā norādīja, ka

abi vīrieši bija no „mazākumtautību ģimenēm”, kas bija izteiciens, kas pamatā tika lietots attiecībā uz romu mazākumtautības pārstāvjiem.

53. Ar 1997.gada 11.jūnija lēmumu bruņoto spēku prokuratūras prokurors noraidīja iesniedzēju tālāko sūdzību, norādot, ka Angelovs un Petkovs ar bēgšanas mēģinājumu bija izprovocējuši šaušanu, un majors G. bija veicis pasākumus, kurus šādās situācijās noteica likums. Tādējādi, šaujamo ierociņu pielietošana bija likumīga saskaņā ar Militārās policijas Noteikumiem Nr.45.

54. 1997.gada 19.novembrī bruņoto spēku prokuratūras izmeklēšanas uzraudzības departamenta prokurors noraidīja tālāko sūdzību; viņa secinājumi bija līdzīgi tiem, uz kuriem bija balstījušies citi prokurori.

II. STARPTAUTISKO ORGANIZĀCIJU ZIŅOJUMI PAR APGALVOJUMIEM SAISTĪBĀ AR ROMU DISKRIMINĀCIJU

55. Pēdējo gadu laikā savos ziņojumos par situāciju valstīs Eiropas Padomes Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (ECRI) bija izteikusi zināmas bažas par rasistiski motivētu policijas vardarbību virknē Eiropas valstu, ieskaitot Bulgāriju, Čehijas Republiku, Franciju, Grieķiju, Ungāriju, Rumāniju un Slovākiju, kas bija īpaši vērsta pret romu tautības pārstāvjiem.

56. Ziņojumā par pamattiesību stāvokli Eiropas Savienībā un tās dalībvalstīs 2002.gadā, kuru pēc Eiropas Komisijas lūguma izstrādāja Eiropas Savienības pamattiesību neatkarīgo ekspertu tīkls, cita starpā, bija norādīts, ka policijas patvaļa pret romu tautības pārstāvjiem un pārmērīga spēka pielietošana ir tikusi minēta ziņojumos par vairākām Eiropas Savienības dalībvalstīm, tādām kā Austrija, Francija, Grieķija, Īrija, Itālija un Portugāle.

57. Savā otrajā ziņojumā par stāvokli Bulgārijā, kas tika publicēts 2000.gada martā, ECRI, cita starpā, norādīja:

“Īpašas bažas izraisa policijas diskriminācijas un sliktās izturēšanās gadījumu regularitāte pret romu / čigānu kopienas locekļiem. ... [T]he Human Rights Project savā 1998.gada ziņojumā ir dokumentējis ļoti daudzus sliktās izturēšanās gadījumus pret ... romu tautības pārstāvjiem ... Kā biežākie pārkāpumi tajā ir norādīti: pārmērīga fiziskā spēka pielietošana apcietinājumā nolūkā iegūt pierādījumus, nepamatota šaujamo ierociņu pielietošana ... draudi to indivīdu personīgajai drošībai, kas ir iesnieguši sūdzības par policiju kompetentajās iestādēs. ... The Human Rights Project atzīmē ... ka iestādes nav izmeklējušas lielāko daļu sūdzību, kuras šī nevalstiskā organizācija ir iesniegusi no policijas vardarbības cietušo romu tautības pārstāvju vārdā. ... [C]ietušie nevēlas iesniegt sūdzības, it īpaši gadījumos, kad tie gaida tiesu spriedumus ... [Acīmredzama ir arī] zināma nevēlēšanās no iestāžu puses atzīt, ka policijas sliktās izturēšanās problēma tiešām pastāv. ...

ECRI [atkārtoti uzsver tās ieteikumu] par nepieciešamību izveidot neatkarīgu institūciju – kas darbotos centralizētā un vietējā līmenī – lai izmeklētu policijas, izmeklēšanas un penitenciāro iestāžu praksi, nolūkā konstatēt atklātas un slēptas diskriminācijas gadījumus un nodrošināt bargu sodu par katru diskriminācijas gadījumu. ...

ECRI ir nobažījies par plaši izplatīto diskrimināciju pret romu / čigānu kopienas locekļiem Bulgārijā. ... Ir ziņots, ka vietējās pašvaldības dažreiz ir iesaistītas

prettiesisku tiesāšanas mēģinājumu gadījumos attiecībā uz romu / čigānu kopienu, bieži ar vietējās policijas neoficiālu atbalstu.”

58. Tās trešajā ziņojumā par stāvokli Bulgārijā, kas tika publicēts 2004.gada janvārī ECRI, cita starpā, norādīja:

“[Kopš ECRI otrā ziņojuma] nav izdarīti nekādi grozījumi Kriminālkodeksā [lai paredzētu, ka krimināltiesiskās normas dotu iespēju ņemt vērā nodarījuma rasistisko motivāciju]. ... ECRI rekomendē Bulgārijas iestādēm iekļaut Kriminālkodeksā normu, kas izteikti paredzētu, ka jebkura parasta nodarījuma gadījumā rasistiska motivācija ir uzskatāma par atbildību pastiprinošu apstākli. ...

ECRI pauž bažas par apgalvojumiem, ka policija mēdz pārmērīgi pielietot šaujamočus, kas dažreiz ir novedis pie romu tautības pārstāvju nāves.... ECRI stingri rekomendē Bulgārijas iestādēm spert nepieciešamos soļus, lai ierobežotu šaujamoču pielietošanu no tiesībsargājošo iestāžu puses tikai tajos gadījumos, kad tas patiešām ir nepieciešams. It īpaši tā mudina Bulgārijas iestādes šim nolūkam grozīt likumu un nodrošināt, ka praksē šajā jomā tiek ievēroti starptautiskie standarti.

ECRI ir īpaši nobažījušies par secinājumiem ... ka to romu tautības pārstāvju īpatsvars, kas apgalvo, ka policijas iecirkņos ir cietuši no fiziskas vardarbības, ir trīs reizes augstāks nekā bulgāru izcelsmes personu īpatsvars. ... Līdz šim brīdim Bulgārijas iestādes nav izveidojušas neatkarīgu iestādi policijas darbinieku izdarīto sliktās izturēšanās un diskriminācijas gadījumu izmeklēšanai. ...

ECRI ir gandarīta uzzināt, ka 2000.gada augustā Nacionālajā Policijas Departamentā ir izveidota specializēta cilvēktiesību komiteja ... Ir arī uzsākti skaitliski ļoti daudzi projekti policijas darbinieku apmācībai cilvēktiesību jomā ...

...

Ietvarprogramma romu tautības pārstāvju vienlīdzīgai integrācijai bulgāru sabiedrībā tiek vienbalsīgi uzskatīta, tai skaitā no romu kopienas pārstāvju puses, par labi strukturētu un saturiski visnotaļ plašu. ... Tomēr romu kopienā ir vienots uzskats, ka, izņemot dažas šajā ziņojumā minētās iniciatīvas, programma ir palikusi papīra līmenī ... Daudzas puses uzskata, ka valdībai trūkst politiskās izšķiršanās, lai turpinātu šādas programmas ieviešanu. ... ECRI ir ļoti noraizējusies, konstatējot, ka četrus gadus pēc Ietvarprogrammas pieņemšanas, tās ieviešana vēl aizvien atrodas sākumstadijā. ...”

59. Tādas nevalstiskās organizācijas kā *Human Rights Project* un *Amnesty International* pēdējo gadu laikā ir ziņojušas par skaitliski lielu iespējami rasistiski motivētas vardarbības incidentu skaitu, kas vērsti pret romu tautības pārstāvjiem Bulgārijā, tai skaitā no tiesībsargājošo iestāžu darbinieku puses.

III. AR LIETU SAISTĪTĀS NACIONĀLĀS TIESĪBU NORMAS UN PRAKSE

A. Oficiāli npublicētie 1994.gada 21.decembra Aizsardzības ministrijas Militārās policijas noteikumi

60. Noteikumu (Noteikumi Nr.45) 45.punkts, kas bija spēkā attiecīgajā laikā, paredzēja sekojošo:

“(1) Militārās policijas virsniekiem ir tiesības pielietot šaujamočus ... šādos gadījumos:

...

2. lai aizturētu armijā dienējošu personu, kura ir izdarījusi vai gatavojas izdarīt publiski sodāmu nodarījumu un kura pēc brīdinājuma izteikšanas atsakās padoties...

(2) Pirms spēka pielietošanas ir jāizdara mutisks brīdinājums un jāveic brīdinājuma šāviens gaisā ...

(3) Tikai dežurējošiem Militārās policijas virsniekiem ir atļauts pielietot šaujamočus, pēc iespējas saudzējot tās personas dzīvību, pret kuru tiek pielietots spēks, kā arī jāsniedz palīdzība ievainotajiem ...

...

(5) Par visiem šaujamoču pielietošanas gadījumiem ir jā sastāda ziņojums, kurā aprakstīti apstākļi, kas noveda pie to pielietošanas; [ziņojums] ir jāiesniedz amatā augstākstāvošiem virsniekiem.”

61. 2000.gada decembrī Noteikumus Nr.45 aizstāja 2000.gada 6.decembra Dekrēts Nr.7 par spēka un šaujamoču pielietošanu militārajā policijā (publicēts oficiālajā laikrakstā Nr.102/2000 un grozīts 2001.gadā). Saskaņā ar dekrēta 21.pantu, šaujamoči, cita starpā, var tikt pielietoti, lai aizturētu jebkuru personu, kas izdarījusi nodarījumu, kas pieskaitāms pie publiski sodāmu nodarījumu kategorijas. Lielākā daļa Kriminālkodeksā iekļauto nodarījumu ietilpst šajā kategorijā, ieskaitot, piemēram, sīko zādzību. Saskaņā ar dekrēta 2.pantu, 4.panta 1.daļu un 21.pantu vērā ir jāņem tādi faktori kā nodarījuma raksturs, kuru pastrādājis persona pret kuru tiek pielietots spēks un šaujamoči, kā arī pārkāpēja personība.

B. Citas lietā būtiskas tiesību normas un prakse attiecībā uz spēka pielietošanu aizturēšanas laikā

62. Kriminālkodeksa 12.pants regulē spēka apmēru, kas var tikt pielietots paš aizsardzībai. Būtībā tas nosaka, ka jebkurai darbībai, kas tiek veikta paš aizsardzības vai citas personas aizsardzības nolūkos, ir jābūt samērīgai ar uzbrukuma raksturu un intensitāti, un atbilstoši attiecīgajiem apstākļiem. Norma neregulē situācijas, kurās spēku ir pielietojis policijas virsnieks vai kāda cita persona nolūkā veikt aizturēšanu, un kurās virsniekam vai kādai trešajai pusei, kas veic aizturēšanu, uzbrukts netiek. Līdz 1997.gadam citu normu, kas regulētu šo jautājumu, nebija. Tomēr, acīmredzami tiesas 12.pantu piemēroja arī vairākās lietās saistībā ar spēka pielietošanu aizturēšanas laikā.

63. Lai aizpildītu šo vakuumu, Augstākā tiesa tās 1973.gadā pieņemtajā interpretējošajā norādījumā Nr.12 bez tālāka paskaidrojuma pasludināja, ka kaitējuma nodarīšana nolūkā veikt aizturēšanu nav sodāma, ja pielietotā spēka apmērs nav pārsniedzis nepieciešamo (12-1973-PPVS).

64. Tās 1995.gada 17.marta lēmumā Nr.15 Augstākā tiesa, atzīmējot, ka spēka pielietošana aizturēšanas laikā nav noregulēta likumā un tādējādi radīja sarežģītumus tiesām, uzskatīja, ka ir jāpiemēro tiesību komentāros identificētie principi. It īpaši, kaitējuma nodarīšana bija attaisnojama tikai tad, ja pastāvēja

pamatotas aizdomas, ka persona, kuru bija paredzēts aizturēt, bija pastrādājusī nodarījumu, ja nebija pieejami nekādi citi līdzekļi aizturēšanas veikšanai un nodarītais kaitējums bija samērīgs ar pastrādātā nodarījuma smagumu. Augstākā tiesa arī uzskatīja:

“... [Kaitējuma nodarīšana pārkāpējam nolūkā veikt aizturēšanu] ir pats pēdējais līdzeklis. Ja pārkāpējs nemēģina aizbēgt vai ... mēģina aizbēgt, taču uz labi zināmu slēptuvi, kaitējuma nodarīšana nebūs attaisnojama ...

Nodarītajam kaitējumam ir jābūt samērīgam ar nodarījuma ... smagumu. Ja pārkāpējs ir pastrādājis nodarījumu, kura sabiedriskais apdraudējums ir nenozīmīgs, viņa dzīvība un veselība nedrīkst tikt apdraudētas. Viņa dzīvības un veselības apdraudējums tomēr var tikt attaisnots tad, kad persona slēpjas pēc smaga nozieguma izdarīšanas (piemēram, slepkavības, izvarošanas vai laupīšanas gadījumā).

Līdzekļiem, kas tiek izmantoti aizturēšanā (un nodarītajam kaitējumam) ir jāatbilst konkrētajiem apstākļiem. Tas ir pats svarīgākais tiesiskuma nosacījums ...

Gadījumos, kad nodarītais kaitējums ir bijis pārmērīgs, ..., tas ir, kad tas neatbilst nodarījuma smagumam un apstākļiem aizturēšanas laikā, ... personu, kas to ir nodarījusī, var saukt pie atbildības ...”

65. 1997.gadā Parlaments nolēma aizpildīt likumdošanas vakuumu, pieņemot jaunu Kriminālkodeksa 12a.pantu. Tas paredz, ka kaitējuma nodarīšana personai tās aizturēšanas laikā saistībā ar izdarīto nodarījumu nav sodāma gadījumos, kad citi efektīvi aresta veikšanas līdzekļi nebija pieejami un pielietotais spēks bija nepieciešams un likumīgs. Pielietotais spēks netiks atzīts par “nepieciešamu” gadījumos, kad tas ir acīmredzami nesamērīgs ar aizturamās personas pastrādāto nodarījumu vai arī ir nesamērīgs pats par sevi un nav bijis nepieciešams. Ir ziņas par dažiem spriedumiem, kuros 12a.pants ir ticis interpretēts.

C. Kriminālprocesa kodekss

66. 192.pants nosaka, ka kriminālprocesu publiskās apsūdzības nodarījumu lietās var uzsākt tikai prokurors vai izmeklētājs, reaģējot uz sūdzību vai *ex officio*. Saskaņā ar 237.panta 6.daļu, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2000.gada 1.janvārim, cietušajai personai bija tiesības pārsūdzēt amatā augstākam prokuroram lēmumu par uzsākta kriminālprocesa izbeigšanu. Cietušajai personai nebija pieejami nekādi citi līdzekļi, lai apstrīdētu atteikumu turpināt kriminālvajāšanu.

67. Gadījumos, kad jurisdikcija lietā ir piekritīga militārajām tiesām, piemēram, tad, kad kriminālprocesā ir iesaistīti militārās policijas virsnieki, par izmeklēšanu un apsūdzību atbildīgie ir militārie izmeklētāji un prokurori, kuru lēmumus var pārsūdzēt virsprokuroram.

68. 63.pants paredz tiesības cietušajām personām kopīgi iesaistīties kriminālprocesā un šajā sakarā pieteikt prasību par zaudējumu atlīdzību, iepazīties ar kriminālprocesa materiāliem un veikt nepieciešamo dokumentu kopijas. Tās arī var iesniegt pierādījumus, sūdzības, vērsties ar pieteikumiem un pārsūdzēt izmeklēšanas un apsūdzības iestāžu lēmumus.

D. Pretdiskriminācijas aizsardzības likums

69. Pretdiskriminācijas aizsardzības likums tika pieņemts 2003.gada septembrī un stājās spēkā 2004.gada 1.janvārī. Tas ir visaptverošs likumdošanas instruments, kura mērķis ir radīt tiesisko mehānismu, lai nodrošinātu efektīvu aizsardzību prettiesiskas diskriminācijas gadījumos. Galvenokārt tas tiek piemērots darba tiesiskajās attiecībās, valsts pārvaldē un pakalpojumu sniegšanā.

70. 9.pants paredz pierādījumu nastas sadali diskriminācijas lietās. Saskaņā ar šo pantu, gadījumos, kad prasītājs ir pierādījis faktus, no kuriem var secināt, ka ir noticis diskriminējošas apiešanās gadījums, atbildētājam ir jāpierāda, ka tiesības uz vienlīdzīgu apiešanos nav tikušas pārkāptas. Likums arī paredz Pretdiskriminācijas aizsardzības komisijas izveidi, kurai, cita starpā, ir kompetence izskatīt individuālas sūdzības.

IV. AR LIETU SAISTĪTĀS STARPTAUTISKO UN SALĪDZINOŠO TIESĪBU NORMAS

A. Apvienoto Nāciju principi par spēka pielietošanu

71. Apvienoto Nāciju Pamatprincipi par spēka un šaujamoču pielietošanu no tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu puses tika pieņemti 1990.gada 7.septembrī Apvienoto Nāciju Astotajā kongresā par noziedzības novēršanu un apiešanos ar pārkāpējiem.

72. 9.rindkopa paredz:

“Tiesībsargājošo iestāžu amatpersonām ir jāatturas no šaujamoču pielietošanas pret personām izņemot paš aizsardzības gadījumā un gadījumos, kad citas personas ir jāpasargā no neizbēgamiem nāves draudiem vai smagiem ievainojumiem, jānovērš sevišķi smaga nozieguma izdarīšana, kas nopietni apdraud personas dzīvību, jāaiztur persona, kas rada šādu risku un nepakļaujas to pilnvarām, vai jānovērš šādas personas bēgšana, un kad mazāk radikāli līdzekļi šo mērķu sasniegšanai nav pietiekami. Jebkurā gadījumā, dzīvība ir jāaizsargā un apzināti pielietot šaujamočus ar letālu iznākumu drīkst tikai tajos gadījumos, kad no tā pielietošanas nav iespējams izvairīties.”

73. Saskaņā ar citām Principu normām, tiesībsargājošo iestāžu amatpersonām ir „jārīkojas samērīgi ar nodarījuma smagumu un leģitīmo mērķi, kuru ir paredzēts sasniegt” (5.rindkopa). Tāpat arī “Valdībām ir jānodrošina, ka patvarīga un ļaunprātīga spēka un šaujamoču pielietošana no tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu puses, tiek kriminalizēta ar likumu kā noziedzīgs nodarījums” (7.rindkopa). Nacionālajiem noteikumiem un prasībām attiecībā uz šaujamoču pielietošanu ir „jāparedz, ka šaujamoči tiek pielietoti tikai pastāvot atbilstošiem apstākļiem un pēc iespējas samazinot iespējamā kaitējuma risku”.

74. Principu 23.rindkopa nosaka, ka cietušajām personām vai viņu ģimenēm ir jābūt pieejai neatkarīgam procesam, „tai skaitā tiesvedībai”. Sekojoši, 24.rindkopa paredz:

“Valdībām un tiesībsargājošajām iestādēm ir jānodrošina, lai amatā augstākie virsnieki tiktu saukti pie atbildības, ja viņi zināja vai viņiem bija jāzina, ka viņiem pakļautās tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas prettiesiski pielieto vai ir pielietojušas spēku un šaujamo ierociņus, un viņi nav izmantojuši viņiem pieejamos līdzekļus, lai šādas darbības novērstu, apspiestu vai ziņotu par tām.”

75. Apvienoto Nāciju Principi par nesankcionētu, patvarīgu un masveida eksekūciju efektīvu novēršanu un izmeklēšanu, kurus 1989.gada 24.maijā ar rezolūciju 1989/65 pieņēma Ekonomisko un sociālo lietu padome, cita starpā nosaka, ka visos gadījumos, kad pastāv aizdomas par nesankcionētām, patvarīgām un masveida eksekūcijām, ir jāveic vispusīga, savlaicīga un neatkarīga izmeklēšana, ar mērķi konstatēt, cita starpā, „jebkuru tendenci vai praksi”, kas novedusi pie nāves iestāšanās.

11.rindkopa paredz:

“Gadījumos, kad iedibinātās izmeklēšanas procedūras ir izrādījušās nepilnīgas dēļ nepietiekamas kompetences vai neatkarīguma trūkuma, dēļ lietas svarīguma vai acīmredzami ļaunprātīgas tendences, un gadījumos, kad ir saņemtas sūdzības no cietušās personas ģimenes par šīm nepilnībām vai citiem būtiskiem apstākļiem, Valdībām ir jānodrošina, ka izmeklēšanu veic neatkarīga izmeklēšanas komisija vai cita līdzīga procedūra. Šādu komisiju locekļi tiek izvēlēti, ņemot vērā viņu atzīto objektivitāti, kompetenci un neatkarīgumu. It īpaši, tiem jābūt neatkarīgiem no iestādes, aģentūras vai personas, par kuru tiek veikta pārbaude. Komisijai ir jābūt tiesībām iegūt visu pārbaudei nepieciešamo informāciju un tai jāveic pārbaude saskaņā ar šiem Principiem.”

17.rindkopa paredz:

“Izmeklēšanas metodes un secinājumi ir jāatspoguļo rakstveida ziņojumā, kas jā sastāda saprātīgā laikā. Ziņojumam nekavējoties ir jābūt publiski pieejamam un tajā ir jāietver izziņas apjoms, procedūras, metodes, kas tikušas izmantotas pierādījumu izvērtēšanai, kā arī uz konstatētajiem faktiem un piemērojām tiesību normām balstīti secinājumi un ieteikumi...”

B. Starptautiskie instrumenti un salīdzinošās tiesības rasistiskās vardarbības jomā

76. Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu, kuru Bulgārija ratificēja 1966.gadā, un kas ir spēkā kopš 1969.gada un 1992.gadā tika publicēta oficiālajā laikrakstā, 4.panta būtiskās daļas paredz:

„Dalībvalstis ... apņemas nekavējoties veikt pozitīvus pasākumus kūdīšanas uz diskrimināciju vai [diskriminācijas] aktu izskaušanai un šajā nolūkā ...:

a) pasludina, ka ... visi vardarbības akti vai kūdīšana uz šādu aktu izdarīšanu pret jebkuru rasi vai personu grupu ar citu ādas krāsu vai etnisko izcelsanos ... ir noziegums, kas tiek sodīts ar likumu ...”

77. Tās 1993.gada 16.marta viedoklī, izskatot iesniegumu Nr.4/91 *L.K. pret Nīderlandi* par rasistiska rakstura draudiem, kurus pret L.K. bija izteikušas privātpersonas un iestāžu nepietiekamo reakciju uz cietušās personas sūdzību, Rasu diskriminācijas izskaušanas komiteja norādīja, cita starpā, ka valstij ir pienākums ar pienācīgu rūpību un operatīvitatī izmeklēt gadījumus, kad ir notikusi kūdīšana uz rasistiski motivētu diskrimināciju un vardarbību.

78. Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību, kas Bulgārijā ir spēkā no 1999.gada, 6.panta attiecīgā daļa paredz:

“Puses apņemas veikt tādus pasākumus, kas aizsargātu personas, kuras varētu pakļaut draudiem vai diskriminējošai darbībai, naidam vai vardarbībai viņu etniskās, kultūras, lingvistiskās vai reliģiskās identitātes dēļ.”

79. Apvienoto Nāciju Spīdzināšanas izskaušanas komiteja (CAT) tās 2002.gada 21.novembra lēmumā, izskatot iesniegumu Nr.161/2000, kuru *Hajrizi Dzemaļl* un citi bija iesnieguši pret Dienvidslāviju, konstatēja, ka romu apmetnes iznīcināšana, kuru 1995.gada 14.aprīlī policijas virsnieku klātbūtnē veica pūlis, kas sastāvēja no Danilovgradas Melnkalnē iedzīvotājiem, kuriem nebija romu izcelsme, bija „lielā mērā rasistiski motivēta”. Šis apstākļi pastiprināja lietā konstatēto Apvienoto Nāciju Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem 16.panta 1.punkta pārkāpumu. Izvērtējot pierādījumus, CAT atzīmēja, ka tā no dalībvalsts nebija saņēmusi rakstveida paskaidrojumu un nolēma paļauties uz „detalizētajiem apsvērumiem, kurus bija iesnieguši iesniedzēji”.

80. Eiropas Savienības Padomes 2000.gada 29.jūnija Direktīva 2000/43/EK ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības un Padomes 2000.gada 27.novembra Direktīva 2000/78/EK ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju attiecīgi 8.pantā un 10.pantā paredz:

“1. Dalībvalstis veic pasākumus, kas saskaņā ar attiecīgo valstu tiesvedības sistēmu ir vajadzīgi, lai nodrošinātu to, ka gadījumā, ja personas, kuras uzskata, ka viņas ir saskārušās ar netaisnību, jo pret tām nav piemērots vienlīdzīgas attieksmes princips, tiesā vai kādā citā kompetentā iestādē uzrāda faktus, pēc kuriem var secināt, ka ir bijusi tieša vai netieša diskriminācija, tad atbildētājam jāpierāda, ka nav noticis vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpums.

2. Šā panta 1.punkts neliedz dalībvalstīm ieviest tādas pierādīšanas normas, kuras prasītājiem ir vēl labvēlīgākas.

3. Šā panta 1.punktu nepiemēro kriminālprocesiem.

...

5. Dalībvalstīm 1.punkts nav jāpiemēro procesiem, kuros lietas faktus izmeklē tiesa vai kompetentā iestāde.”

81. 2002.gadā Eiropas Komisija publiskoja Priekšlikumu Padomes Pamatlēmumam par rasisma un ksenofobijas apkarošanu, kur 8.pantā starp citiem pasākumiem, kurus šajā jomā būtu jāievieš dalībvalstīm, ir paredzēts veikt nepieciešamās darbības, lai nodrošinātu, ka krimināltiesībās rasistiskā motivācija tiek ņemta vērā kā atbildību pastiprinošs apstākļi.

82. 2005.gada aprīlī Eiropas Rasisma un Ksenofobijas monitoringa centrs publicēja salīdzinošo pārskatu par rasistisko vardarbību un piecpadsmit Eiropas Savienības dalībvalstu atbildes. Tas cita starpā atzīmēja, ka tradicionāli krimināltiesības lielākajā daļā no apsekotajām jurisdikcijām īpaši neatsaucās uz „rasistisko vardarbību”, tādējādi nefokusējoties uz vardarbības akta pamatā esošo motīvu. Tomēr šī tradīcija pamazām mainījās, likumos atzīstot, ka noziegums var būt „rasistiski motivēts”. It īpaši, rasistiskas motivācijas kā atbildību pastiprinoša faktora atzīšanas tendence bija palielinājusies dažās dalībvalstīs. Attiecīgā likumdošana īpaši paredzēja šo iespēju šādās valstīs: Austrijā, Beļģijā, Dānijā, Somijā, Francijā, Itālijā, Portugālē, Spānijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē. 2003.gada februārī pieņemtā Francijas Krimināllikuma 132-76.panta otrā daļa īpaši paredz rasisma kā atbildību

pastiprinoša apstākļa, kas var novest pie soda palielināšanas, „objektīvo” definīciju:

“Sodam par noziegumu vai smagu pārkāpumu ir jābūt bargākam gadījumos, kad nodarījums ir pastrādāts dēļ cietušās personas esošas vai pieņemtas piederības vai arī nepiederības konkrētai etniskai grupai, tautībai, rasei vai reliģijai.

Pirmajā rindkopā paredzētais atbildību pastiprinošais apstāklis tiek konstatēts gadījumos, kad pirms nodarījuma, vienlaicīgi ar to vai arī vēlāk seko jebkāda veida rakstiski vai mutiski komentāri, attēli, objekti vai darbības, kas aizskar cietušās personas vai personu grupas pie kuras pieder cietusī persona godu vai cieņu, saistībā ar to esošu vai pieņemtu piederību vai nepiederību konkrētai etniskai grupai, tautībai, rasei vai reliģijai.”

JURIDISKAIS ASPEKTS

I. LIETAS IZSKATĪŠANAS APJOMS

83. Savā lūgumā nodot lietu izskatīšanai Lielajai palātai un savos rakstiskajos apsvērumos Valdība lūdza Lielo palātu pārvērtēt lietas aspektus attiecībā uz Konvencijas 14.pantu. Tiesas sēdē Valdības pārstāvji norādīja, ka viņi piekrīt Palātas secinājumiem attiecībā uz 2.pantu un 13.pantu.

84. Iesniedzēji lūdza Tiesu izvērtēt tikai tos jautājumus, kas izriet no 14.panta, jo Palātas secinājumi par Konvencijas 2.pantu un 13.pantu nav tikuši apstrīdēti.

85. Tiesa atkārtoti norāda, ka gadījumos, kad tiesnešu panelis piekrīt lūgumam nodot lietu izskatīšanai, kā rezultāts izskatīšanai no jauna Lielajā palātā un jauna sprieduma taisīšanai tiek nodota visa „lieta”. Lielajai palātai nodotā „lieta” ietver sevī visus iesnieguma aspektus, kurus iepriekš savā spriedumā bija izvērtējusi Palāta, nevis tikai būtiskos „jautājumus” vai „problēmu aspektus”, kas ir bijuši apelācijas pamatā (skatīt *K. un T. pret Somiju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.25702/94, §§ 139-41, ECHR 2001-VII).

86. Neatkarīgi no pušu vēlmēm ierobežot atkārtoto izskatīšanu ar jautājumiem, kas saistīti ar Konvencijas 14.pantu, Lielajai palātai ir jāizvērtē arī jautājumi, kas izriet no Konvencijas 2.panta un 13.panta.

II. APGALVOTIE KONVENCIJAS 2.PANTA PĀRKĀPUMI

87. Iesniedzēji sūdzējās, ka Angelovs un Petkovs tikuši nonāvēti, pārkāpjot Konvencijas 2.panta prasības. Tika apgalvots, ka viņu bojāejas pamatā ir nepilnības nacionālās tiesībās un praksē, kas neievēroja Konvencijas prasības attiecībā uz šaujammieroču pielietošanu no valsts amatpersonu puses. Kā rezultātā, valsts amatpersonām šajā lietā bija tiesības piemērot nāvējošu spēku apstākļos, kad tas nebija absolūti nepieciešams. Šis fakts pats par sevi pārkāpa 2.pantu. Iesniedzēji arī apgalvoja, ka valsts iestādes nav veikušas efektīvu nāves apstākļu izmeklēšanu.

88. Konvencijas 2.pants paredz:

„1. Ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums. Nevienam nedrīkst ar nolūku atņemt dzīvību, izņemot ja tiek izpildīts tiesas spriedums pēc apsūdzības noziegumā, par kuru likums paredz šādu sodu.

2. Dzīvības atņemšana netiek uzskatīta par šī panta nosacījumu pārkāpumu, ja tā notiek spēka pielietošanas rezultātā, nepārsniedzot galējas nepieciešamības robežas:

(a) aizstāvēt jebkuru personu pret nelikumīgu vardarbību;

(b) lai veiktu likumīgu arestu vai aizkavētu likumīgi arestētas personas izbēgšanu;

(c) veicot likumīgas darbības ar nolūku savaldīt dumpi vai sacelšanos.”

A. Palātas spriedums

89. Palāta konstatēja, ka Konvencijas 2.pants aizliedza pielietot šaujamo ierocius, lai aizturētu personas, kuras līdzīgi kā Angelovs un Petkovs, tika turētas aizdomās par nevardarbīgu noziegumu izdarīšanu, nebija bruņotas un neradīja nekādu apdraudējumu virsniekiem, kas veica aizturēšanu, vai citām personām. Šajos lietās apstākļos atbildētāja - valsts attiecīgi bija atbildīga par dzīvības atņemšanu, pārkāpjot 2.pantu, jo Angelova un Petkova aizturēšanā tika pielietots nāvējošs spēks. 2.panta pārkāpumu smagāku padarīja arī apstākļi, ka šaujamo ieroci tika pielietoti pārmērīgā veidā un ka valsts iestādes nebija izplānojušas un kontrolējušas aizturēšanas operāciju 2.pantam atbilstošā veidā.

90. Palāta tālāk konstatēja, ka ir ticis pārkāpts no Konvencijas 2.panta 1.punkta izrietošais atbildētājas - valsts pienākums efektīvi izmeklēt Angelova un Petkova nāves apstākļus. It īpaši, izmeklēšanu raksturoja vairāki neizskaidrojamas bezdarbības gadījumi un nekonsekvences, un tajā izmantotā pieeja bija nepilnīga, jo tā piemēroja nacionālo tiesību standartu, kas nebija savienojams ar 2.panta 2.punktā noteikto „galējas nepieciešamības robežas nepārsniegšanas” standartu.

91. Attiecībā uz iesniedzēju apgalvojumu, ka ir noticis arī atbildētājas - valsts pienākuma ar likumu aizsargāt dzīvību pārkāpums, Palāta uzskatīja, ka tā ir izvērtējusi visus būtiskos lietās aspektus un tādējādi šo jautājumu nebija nepieciešams izvērtēt atsevišķi.

B. Pušu apsvērumi

92. Lielās palātas sēdē Valdība un iesniedzēji norādīja, ka viņi piekrīt Palātas secinājumiem attiecībā uz Konvencijas 2.pantu.

C. Tiesas vērtējums

1. Vai Angelova un Petkova dzīvības tika atņemtas, pārkāpjot 2.pantu

(a) Vispārējie principi

93. 2.pants, kas aizsargā tiesības uz dzīvību, ir viena no svarīgākajām Konvencijas normām, kas nostiprina vienu no Eiropas Padomi veidojošo demokrātisko sabiedrību pamatvērtībām. Šīs normas apgalvotie pārkāpumi ir

pakļauti pašai striktākajai Tiesas kontrolei. Spēka pielietošanas no valsts amatpersonu puses gadījumos tai ir jāņem vērā ne tikai valsts amatpersonu, kas tieši piemēroja spēku, darbības, bet arī visi lietā esošie apstākļi, ieskaitot tādus jautājumus, kā piemērotais attiecīgais tiesiskais un regulējošais ietvars un pārbaudāmo darbību plānošana un kontrole (skatīt *McCann un Citi pret Apvienoto Karalisti*, 1995.gada 27.septembra spriedums, Series A Nr. 324, 46.lpp., § 150, un *Makaratzis pret Grieķiju* [Lielā Palāta], iesniegums Nr.50385/99, §§ 56-59, ECHR 2004-XI).

94. Kā parāda paša 2.panta 2.punkta teksts, letālā spēka pielietošana no policijas virsnieku puses var tikt attaisnota, pastāvot noteiktiem apstākļiem. Tomēr, jebkāda spēka pielietošana nedrīkst „pārsniegt galējas nepieciešamības robežas”, tas ir, tai ir jābūt strikti samērīgai ar konkrētajiem apstākļiem. Ņemot vērā tiesību uz dzīvību fundamentālo dabu, apstākļiem, kādos dzīvības atņemšana varētu tikt attaisnota, ir jābūt ļoti strikti interpretētiem (skatīt *Andronicou un Constantinou pret Kipru*, 1997.gada 9.oktobra spriedums, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI, 2097.- 98.lpp, § 171, 2102.lpp, § 181, 2104.lpp, § 186, 2107.lpp, § 192, un 2108.lpp, § 193, un *McKerr pret Apvienoto Karalisti*, iesniegums Nr.28883/95, §§ 108 et seq., ECHR 2001-III).

95. Attiecīgi, un atsaucoties uz Konvencijas 2.panta 2(b).apakšpunktu, tiesiskas aizturēšanas veikšana kā leģitīmais mērķis var attaisnot cilvēka dzīvības apdraudējumu tikai galējās nepieciešamības gadījumos. Tiesa uzskata, ka principā šāda nepieciešamība nevar pastāvēt gadījumos, kad ir zināms, ka aizturamā persona neapdraud dzīvību vai veselību un netiek turēta aizdomās par vardarbīga nozieguma izdarīšanu, pat gadījumos, kad nāvējošā spēka nepielietošanas dēļ tiek palaista garām iespēja aizturēt bēgli (skatīt Tiesas pieeju *McCann un Citi*, citēts augstāk, 45.- 46.lpp, §§ 146-50, un 56.- 62.lpp, §§ 192-214, un nesenāk *Makaratzis*, citēts augstāk, §§ 64-66; skatīt arī Tiesas nosodījumu par šaujamo lietošanu pret neapbruņotām un nevardarbīgām personām, kas mēģināja izkļūt no Vācijas Demokrātiskās Republikas lietā *Streletz, Kessler un Krenz pret Vāciju* [Lielā palāta], iesniegumi Nr. 34044/96, 35532/97 un 44801/98, §§ 87, 96 un 97, ECHR 2001-II).

96. Papildus apstākļu noteikšanai pie kādiem dzīvības atņemšana varētu tikt attaisnota, 2.pants arī paredz valsts galveno pienākumu aizsargāt tiesības uz dzīvību, ieviešot pienācīgu tiesisko un administratīvo regulējumu, kas, ievērojot attiecīgos starptautiskos standartus (skatīt *Makaratzis*, citēts augstāk, §§ 57-59, un Apvienoto Nāciju Pamatprincipu par spēka un šaujamo lietošanu no tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu puses attiecīgās normas, 71.-74.rindkopas augstāk) nosaka tos ierobežotos apstākļus, pastāvot kuriem tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas drīkst pielietot spēku un šaujamo lietošanu. Saskaņā ar augstākminēto stingrā samērīguma principu, kas ir 2.panta pamatā (skatīt *McCann un Citi*, citēts augstāk, 46.lpp, § 149), nacionālajam tiesiskajam regulējumam attiecībā uz aizturēšanas operācijām ir jāparedz, ka šaujamo lietošanai ir jābūt atkarīgai no rūpīga visu apstākļu izvērtējuma, un, it īpaši, no bēgļa pastrādātā noziedzīgā nodarījuma rakstura, kā arī viņa vai viņas radītā apdraudējuma izvērtējuma.

97. Vēl jo vairāk, nacionālajam likumam, kas regulē policijas operācijas, ir jāparedz piemērotu un efektīvu garantiju sistēma pret patvarīgumu un spēka prettiesisku pielietošanu un pat pret tādu negadījumu, no kura varēja izvairīties (skatīt *Makaratzis*, citēts augstāk, § 58). It īpaši, tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem ir jābūt apmācītiem izvērtēt, vai tiešām pastāv galēja nepieciešamība pielietot šaujamočus, ne tikai balstoties uz attiecīgo noteikumu burta, bet arī ņemot vērā cieņas pret cilvēka dzīvību kā absolūtu pamatvērtību pārkāpumu (skatīt Tiesas kritiku par kareivjiem dotajām instrukcijām “šaut lai nogalinātu” lietā *McCann un Citi*, citēts augstāk, 61.-62.lpp, §§ 211-14).

(b) Augstākminēto principu piemērošana šajā lietā

98. Angelovu un Petkovu nošāva militārās policijas virsnieks, kurš mēģināja viņus aizturēt pēc tam, kad viņi bija izbēguši no apcietinājuma. Ir secināms, ka lietā ir piemērojams Konvencijas 2.panta 2(b).apakšpunkts.

(i) Lietā būtiskais tiesiskais regulējums

99. Tiesa ar dziļām bažām atzīmē, ka attiecīgie militārās policijas noteikumi par šaujamoču pielietošanu atļāva izmantot nāvējošu spēku, lai aizturētu personu, kas dienēja bruņotajos spēkos, par vismaznozīmīgāko nodarījumu. Šie noteikumi ne tikai nebija publicēti, bet tajos nebija skaidru vadlīniju, kas novērstu patvarīgu dzīvības atņemšanu. Saskaņā ar noteikumiem likumīgi varēja nošaut jebkuru bēgli, kas atteicās nekavējoties padoties pēc mutiska brīdinājuma izteikšanas un brīdinājuma šāviena gaisā izdarīšanas (skatīt 60.rindkopu augstāk). Notikumi, kas noveda pie Angelova un Petkova nošaušanas un izmeklēšanas iestāžu reakcija uz tiem acīmredzami bija saistīti ar noteikumu par šaujamoču pielietošanu plašajām robežām un veidu, kādā tie pieļāva nāvējoša spēka pielietošanu. Tiesa pie šiem jautājumiem atgriezīsies vēlāk.

100. Šāds tiesiskais regulējums pašā būtībā ir nepilnīgs un neatbilst „ar likumu” noteiktajai tiesību uz dzīvību aizsardzībai, kuru mūsdienu Eiropas demokrātiskajās sabiedrībās pieprasa Konvencija (skatīt 94.-97.rindkopas augstāk, kur noteikti principi, uz kuriem jābalstās attiecīgajam tiesiskajam regulējumam).

101. Tā ir taisnība, ka Augstākā tiesa bija noteikusi, ka nacionālās krimināltiesības ietvēra samērīguma prasību. Tomēr Augstākās tiesas interpretācija šajā lietā netika piemērota (skatīt 50.-54. un 64.rindkopas augstāk).

102. Tiesa tādējādi konstatē, ka atbildētāja - valsts nebija izpildījusi no Konvencijas 2.panta izrietošo pienākumu aizsargāt tiesības uz dzīvību, nodrošinot pienācīgu tiesisko un administratīvo regulējumu attiecībā uz spēka un šaujamoču pielietošanu militārajā policijā.

(ii) Operācijas plānošana un kontrole

103. Palāta atsevišķi izvērtēja veidu, kādā tika izplānota aizturēšanas operācija. Lielā palāta pievienojas Palātas secinājumam, ka iestādes nebija izpildījušas pienākumu minimizēt dzīvības zaudēšanas risku, jo virsnieki, kas veica aizturēšanu, tika instruēti pielietot visus pieejamos līdzekļus, lai aizturētu Angelovu un Petkovu, neskatoties uz faktu, ka bēgļi bija neapbruņoti un neradīja draudus ne dzīvībai, ne veselībai. Kā Palāta pareizi norādīja (skatīt Palātas sprieduma 110.rindkopu):

“... Aizturēšanas operācijas plānošanā kritisks elements ir ... visas pieejamās informācijas par svarīgajiem apstākļiem analīze, ieskaitot, kā absolūto minimumu, aizturamās personas izdarītā nodarījuma raksturu un personas radītā apdraudējuma risku – ja tāds ir. Jautājumu vai un pie kādiem apstākļiem būtu jāparedz iespēja pielietot šaujamo ieroci, ja aizturamā persona mēģina bēgt, ir jāizlemj, balstoties uz skaidrām tiesību normām, pienācīgu sagatavotību un augstākminēto informāciju.”

104. Lielā palāta no savas puses vēlreiz vēlētos uzsvērt skaidra tiesiska un administratīvā regulējuma neesamību, kas noteiktu apstākļus, pie kādiem militārās policijas virsnieki drīkstētu pielietot potenciāli nāvējošu spēku (skatīt 99.-102.rindkopas augstāk). Tā pievienojas Palātas viedoklim (skatīt Palātas sprieduma 112.rindkopu), ka attiecīgie noteikumi

“... nepadarīja šaujamo ieroci pielietošanu atkarīgu no vispārējās situācijas izvērtējuma, un, pats galvenais, neparedzēja bēgļa pastrādātā nodarījuma raksturu un viņa vai viņas radītā apdraudējuma riska izvērtējumu”.

105. Šajā gadījumā spēkā esošie noteikumi pieļāva smagi bruņotas virsnieku grupas nosūtīšanu, lai arestētu divus vīriešus, bez jebkāda iepriekšēja apdraudējuma, ja tāds tiešām bija, apspriešanas vai skaidra brīdinājuma par nepieciešamību samazināt jebkāda dzīvības apdraudējuma risku. Īsumā, veids kādā operācija tika izplānota un organizēta, liecināja par nožēlojamu un nevērīgu pieeju pret tiesību uz dzīvību pārkumu.

(iii) Aizturēšanu veikušo virsnieku darbības

106. Nav ticis apstrīdēts, ka Angelovs un Petkovs dienēja Inženieru daļā, īpašā armijas vienībā, kurā iesauktās personas pildīja dienestu, veicot celtniecības darbus dažādos objektos, kas nebija saistīti ar militāro darbību. Viņiem bija piespriesti īstermiņa cietumsodi par nevardarbīgiem nodarījumiem. Viņi bija izbēguši bez vardarbības lietošanas, atstājot savu darba vietu, kura atradās ārpus brīvības atņemšanas vietas teritorijas robežām. Lai gan viņiem bija iepriekšējas sodāmības par zādzību un vairākkārtējiem patvaļīgas prombūtnes gadījumiem, viņiem nebija vardarbību noziegumu pagātnes (skatīt 13.-15.rindkopas augstāk). Neviens no vīriešiem nebija bruņots un neapdraudēja ne virsniekus, kas veica aizturēšanu, ne trešās personas, un par šo apstākli virsniekiem, kas veica aizturēšanu, bija jābūt informētiem, ņemot vērā viņiem pieejamo informāciju. Jebkurā gadījumā, sastopot vīriešus Lesuras ciematā, virsnieki, vai vismaz majors G., redzēja, ka viņi nav bruņoti un neizrāda nekādas draudīgas uzvedības pazīmes (skatīt 15.-26.rindkopas augstāk).

107. Ņemot vērā augstākminēto, Tiesa uzskata, šajā lietā pastāvošajos apstākļos Konvencijas 2.pants aizliedza jebkādu mēģinājumu pielietot potenciāli nāvējošu spēku, neatkarīgi no riska, ka Angelovs un Petkovs varētu aizbēgt. Kā norādīts augstāk, potenciāli nāvējoša spēka pielietošana nevar tikt uzskatīta par „galēji nepieciešamu” gadījumos, kad ir zināms, ka aizturamā persona neapdraud dzīvību vai veselību, un netiek turēta aizdomās par vardarbīga nodarījuma izdarīšanu.

108. Turklāt militārās policijas virsnieka majora G. rīcība, kurš nošāva cietušos, izsauc nopietnu kritiku, jo viņš pielietoja acīmredzami pārmērīgu spēku.

(i) Acīmredzami, ka aizturēšana varēja tikt veikta ar citiem līdzekļiem: virsniekiem bija apvidus automašīna, operācija notika nelielā ciematā dienas vidū un Angelova un Petkova rīcība bija acīmredzami paredzama, jo pēc iepriekšējās bēgšanas Angelovs tika atrasts tajā pašā adresē (skatīt 17., 18., 23. un 24.rindkopas augstāk).

(ii) Majors G. izvēlējās pielietot savu automātisko šauteni un pārslēdza to automātiskās šaušanas režīmā, lai gan viņam bija arī pistole (skatīt 26.rindkopu augstāk). Lietojot automātisko šaušanas režīmu, viņš arī nevarēja precīzi notēmēt.

(iii) Petkovs tika ievainots krūtīs un šim apstāklim netika sniegts ticams izskaidrojums (skatīt 41. un 50.-54.rindkopas augstāk). Ņemot vērā izskaidrojuma neesamību, nevar izslēgt iespēju, ka Petkovs pagriezās, lai pašā pēdējā brīdī padotos, taču tika nošauts.

(iv) Tiesas secinājums

109. Tiesa uzskata, ka atbildētāja - valsts nav izpildījusi tās pienākumu, kas izriet no Konvencijas 2.panta, jo tās spēka pielietošanas tiesiskais regulējums bija būtiskas nepilnības, un Angelovs un Petkovs tika nošauti apstākļos, kuros šaujamo ierociņu pielietošana, lai viņus aizturētu, nebija savietojama ar Konvencijas 2.panta prasībām. Turklāt tika pielietots acīmredzami pārmērīgs spēks. Tādējādi ir noticis Konvencijas 2.panta pārkāpums saistībā ar Angelova un Petkova nāvi.

2.Vai izmeklēšana par Angelova un Petkova nāves apstākļiem bija efektīva atbilstoši Konvencijas 2.panta prasībām

(a) Vispārējie principi

110. No Konvencijas 2.panta izrietošais pienākums aizsargāt tiesības uz dzīvību ir jāskata sasaistē ar valsts vispārējo pienākumu, kas izriet no Konvencijas 1.panta „nodrošināt ikvienam, kas atrodas [tās] jurisdikcijā Konvencijā] minētās tiesības un brīvības, un pieprasa, lai gadījumos, kad indivīdi ir tikuši nogalināti spēka pielietošanas rezultātā, tiktu īstenota noteikta veida efektīva oficiāla izmeklēšana (skatīt *Çakıcı pret Turciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.23657/94, § 86, ECHR 1999-IV). Šādas izmeklēšanas

būtiskākais nolūks ir nodrošināt efektīvu nacionālo tiesību aktu, kas aizsargā tiesības uz dzīvību, īstenošanu, un, tajās lietās, kurās ir iesaistītas valsts amatpersonas vai institūcijas, nodrošināt viņu atbildību par nāves gadījumiem, kas iestājušies viņu kompetences jomā (skatīt *Anguelova pret Bulgāriju*, iesniegums Nr.38361/97, § 137, ECHR 2002-IV).

111. Valsts iestādēm ir jārikojas pēc savas iniciatīvas tiklīdz kā viņu rīcībā nonāk attiecīgā informācija. Tās nedrīkst gaidīt, līdz tuvinieki vērsas ar formālu sūdzību vai iesniegumu, pieprasot veikt noteikta veida izmeklēšanu vai veikt konkrētas izmeklēšanas darbības (skatīt, *mutatis mutandis*, *İlhan pret Turciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.22277/93, § 63, ECHR 2000-VII).

112. Lai izmeklēšana par valsts amatpersonu izdarīto iespējami prettiesisko nogalināšanu būtu efektīva, personām kas ir atbildīgas par izmeklēšanas veikšanu ir jābūt neatkarīgām un objektīvām gan no likuma, gan prakses viedokļa (skatīt *Güleç pret Turciju*, 1998.gada 27.jūlija spriedums, *Reports* 1998-IV, 1733.lpp., §§ 81-82; *Oğur pret Turciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.21594/93, §§ 91-92, ECHR 1999-III; un *Ergi pret Turciju*, 1998.gada 28.jūlija spriedums, *Reports* 1998-IV, 1778.-79.lpp, §§ 83-84).

113. Izmeklēšanai ir arī jābūt efektīvai tādā ziņā, ka tai ir jābūt spējīgai noskaidrot vai pielietotais spēks ir bijis samērīgs, ņemot vērā lietas konkrētos apstākļus, kā arī tai ir jāspēj noskaidrot un sodīt vainīgās personas (skatīt *Oğur*, citēts augstāk, § 88). Iestādēm ir jāveic nepieciešamie, tām pieejamie pasākumi, lai nodrošinātu uz incidentu attiecināmos pierādījumus, ieskaitot, cita starpā, aculiecinieku liecības un tiesu medicīnas pierādījumus. Izmeklēšanas slēdzieniem ir jābalstās uz vispusīgu, objektīvu un neatkarīgu visu būtisko elementu analīzi un jāpiemēro standarts, kas ir salīdzināms ar Konvencijas 2.panta 2.punktā pieprasīto „galējas nepieciešamības robežu nepārsniegšanu”. Jebkurš izmeklēšanas trūkums, kas iedragā tās spējas noskaidrot lietas apstākļus vai vainīgās personas, vājinās nepieciešamā pasākuma efektivitāti (skatīt *Kelly un Citi pret Apvienoto Karalisti*, iesniegums Nr.30054/96, §§ 96-97, 2001.gada 4.maijs, un *Anguelova*, citēts augstāk, §§ 139 un 144).

(b) Augstākminēto principu piemērošana šajā lietā

114. Lielā palāta neredz pamatu atkāpties no Palātas secinājumiem. Tā, tāpat kā Palāta, konstatē, ka Angelova un Petkova nāves apstākļu izmeklēšana vērtēja virsnieku rīcības likumīgumu no spēkā esošo noteikumu regulējuma viedokļa. Pats fakts, ka izmeklēšana atzina spēka pielietošanu par likumīgu, kalpo par apstiprinājumu tam, ka šie noteikumi pašos to pamatos bija nepilnīgi un ignorēja tiesības uz dzīvību. Strikti balstoties tikai uz noteikumu burtu, varas iestādes nepārbaudīja tādus būtiskus jautājumus kā to, vai bija zināms, ka cietušie bija neapbruņoti un nevienu neapdraudēja, vai bija nepieciešams nosūtīt smagi bruņotu virsnieku grupu, vajājot divus vīriešus, kuru vienīgais nodarījums bija patvaļīga prombūtne. Īsāk sakot, netika pietiekami stingri pārbaudīti visi lietas apstākļi (skatīt 50.-54.augstāk).

115. Norobežojoties no pārmērīgi šaurā tiesiskā regulējuma, kura ietvaros tika veikta izmeklēšana, tālāk ir jākonstatē, ka netika veikta virkne

nepieciešamu un acīmredzamu izmeklēšanas pasākumu. It īpaši, skiču karte, uz kuru pašāvās varas iestādes, nenorādīja apvidus īpatnības. Netika izdarīti arī būtiski mērījumi. Netika veikta notikumu gaitas rekonstrukcija. Bez informācijas, kuru varēja šādā veidā iegūt, nebija iespējams pārbaudīt aizturēšanu veikušo virsnieku sniegtā notikumu pārstāsta pareizību (skatīt 36.-54.rindkopas augstāk).

116. Vēl jo vairāk, izmeklētājs un prokurori ignorēja ļoti būtiskus faktus, piemēram, to, ka Petkovs bija sašauts krūtīs, ka izšautās čaulītes bija atrastas M.M. pagalmā, tikai dažus metrus no vietas, kur Angelovs un Petkovs bija pakrituši, un ka majors G. lietoja acīmredzami nesamērīgu spēku, šaujot automātiskajā režīmā. Varas iestādes ignorēja šos būtiskos faktus un, nemēģinot atrast pienācīgu izskaidrojumu, vienkārši piekrita majora G. teiktajam un izbeidza izmeklēšanu. Tādējādi izmeklētājs un prokurori faktiski pasargāja majoru G. no kriminālvajāšanas.

117. Lielā palāta piekrīt Palātas viedoklim, ka šāda valsts iestāžu rīcība – kuru Tiesa jau bija komentējusi iepriekšējās lietās pret Bulgāriju (skatīt *Velikova pret Bulgāriju*, iesniegums Nr.41488/98, ECHR 2000-VI, un *Anguelova*, citēts augstāk) – ir pamats nopietnām bažām, jo tā sēj nopietnas šaubas par iesaistīto izmeklētāju un prokuroru objektivitāti un neatkarību.

118. Tiesa šajā sakarā atkārtoti uzsver, ka varas iestāžu ātra un efektīva reaģēšana, veicot nāvējoša spēka pielietošanas izmeklēšanu, ir būtiski svarīga, lai uzturētu sabiedrībā pārliecību par likuma varas ievērošanu un novēršot jebkādas aizdomas, ka prettiesiskas darbības varētu tikt noklusētas vai pieciestas (skatīt *McKerr*, citēts augstāk, §§ 111-15).

119. Ir secināms, ka šajā lietā ir pārkāpts Konvencijas 2.panta 1.punkts, kas nosaka atbildētājas - valsts pienākumu veikt efektīvu dzīvības atņemšanas gadījumu apstākļu izmeklēšanu.

III. KONVENCIJAS 13.PANTA APGALVOTAIS PĀRKĀPUMS

120. Konvencijas 13.pants paredz:

“Ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas šajā Konvencijā, ir tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli valsts institūcijās, neskatoties uz to, ka pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus.”

121. Ņemot vērā tās secinājumus attiecībā uz Konvencijas 2.pantu, Palāta nolēma, ka lietā nepastāv atsevišķs jautājums saistībā ar 13.pantu.

122. Lielajā palātā valdība nesniedza apsvērumus par jautājumiem attiecībā uz Konvencijas 13.pantu. Iesniedzēji norādīja, ka viņi piekrīt Palātas secinājumam.

123. Ņemot vērā pamatus, uz kuriem tika konstatēts Konvencijas 2.panta procesuālās puses pārkāpums, Lielā palāta, līdzīgi kā Palāta, uzskata, ka lietā nepastāv atsevišķs jautājums saistībā ar Konvencijas 13.pantu.

IV. KONVENCIJAS 14.PANTA SASAISTĒ AR 2.PANTU APGALVOTAIS PĀRKĀPUMS

124. Iesniedzēji apgalvoja, ka ir noticis Konvencijas 14.panta pārkāpums, jo aizspriedumiem un naidīgai attieksmei pret romu izcelsmes personām bija būtiska loma notikumos, kas noveda pie Angelova un Petkova nāves. Viņi arī apgalvoja, ka varas iestādes nav izpildījušas pienākumu izmeklēt viņu nogalināšanas iespējamās rasistiskos motīvus. Valdība apstrīdēja iesniedzēju apgalvojumus.

125. Konvencijas 14.pants paredz:

„Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.”

A. Palātas spriedums

126. Palāta atzīmēja, ka dzīvības atņemšanas gadījumos Konvencijas 2.pants un 14.pants kopīgi uzlika valsts varas iestādēm pienākumu veikt izmeklēšanu neatkarīgi no cietušās personas rases vai etniskās izcelsmes. Tā arī uzskatīja, ka iestādēm bija papildus pienākums spert visus nepieciešamos soļus, lai atmaskotu rasistisku motīvu incidentā, kas sevī ietvēra spēka pielietošanu no tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu puses.

127. Šajā lietā, neskatoties uz M.M. liecību par rasistiska rakstura mutvārdu aizskārumu un citiem pierādījumiem, kuriem vajadzēja brīdināt varas iestādes par nepieciešamību izmeklēt iespējamās rasistiskos motīvus, šāda izmeklēšana veikta netika. Šajā sakarā varas iestādes nebija izpildījušas savu pienākumu, kuru tām uzlika Konvencijas 14.pants sasaistē ar 2.pantu.

128. Uzskatot, ka specifiskās diskriminācijas gadījumu pierādīšanas grūtības pieprasa īpašu pieeju pierādīšanas jautājumam, Palāta secināja, ka gadījumos, kad varas iestādes nebija veikušas izmeklēšanas darbības virzienos, kuri tām bija skaidri norādīti valsts iestāžu amatpersonu vardarbības izmeklēšanas laikā un nebija ņēmušas vērā iespējamās diskriminācijas pierādījumus, Tiesa, izskatot sūdzības par Konvencijas 14.pantu, var izdarīt negatīvus pieņēmumus vai pārlīkt pierādīšanas nastu uz atbildētāju - valsti.

129. Attiecībā uz šīs lietas apstākļiem, Palāta uzskatīja, ka izmeklēšanas iestāžu rīcība, izvairoties no virknes satraucošu fakti pārbaudes, tādu kā majora G. lietotā spēka pārmērīgums un pierādījums, ka viņš bija izteicis rasistisku apvainojumu, bija pietiekama, lai pārlīktu pierādīšanas nastu. Tādējādi, valdībai bija jāapmierina Tiesas prasība, iesniedzot papildus pierādījumus vai pārlicinošus fakti izskaidrojumus, ka apstrīdētos notikumus nebija izraisījusi diskriminācija no valsts amatpersonu puses.

130. Tā kā valdība nebija piedāvājusi pārlicinošu izskaidrojumu, un atzīmējot, ka iepriekš ir bijušas arī citas lietas, kurās Tiesa bija konstatējusi nāvējošu vardarbību pret romu izcelsmes personām no Bulgārijas

tiesībsargājošo iestāžu darbinieku puses, Palāta secināja, ka arī šajā lietā ir noticis Konvencijas 14.panta substantīvās puses sasaistē ar 2.pantu pārkāpums.

B. Pušu apsvērumi

1. Valdība

131. Valdība apstrīdēja Palātas konstatēto 14.panta pārkāpumu, norādot, ka Palāta bija paļāvusies tikai uz vispārīgiem materiāliem, kas attiecās uz notikumiem, kas nebija saistīti ar šo lietu un uz diviem faktiem, kam bija gadījuma raksturs – M.M. liecību par majora G. aizskarošo komentāru, kas esot izteikta attiecībā uz viņu un nevis pret cietušajām personām, un apstākli, ka incidents notika romu apdzīvotajā apvidū. Valdības ieskatā, šie apsvērumi, vadoties no pieļaujamā pierādīšanas standarta, nevarēja kalpot kā pamatojums secinājumam, ka šaujamoču pielietošana bija motivēta ar rasistiskiem aizspriedumiem.

132. Valdība uzsvēra, ka Tiesa vienmēr pieprasīja „pierādījumus ārpus pamatotām šaubām”. Pierādīšanas nasta varēja tikt pārliekta gadījumos, kad apstrīdētie notikumi pilnībā, vai lielākajā daļā atradās pilnīgā varas iestāžu pārziņā, kā piemēram gadījumos, kad nāve ir iestājusies brīvības atņemšanas vietās. Tomēr konkrētajā lietā šādi apstākļi netika konstatēti.

133. Tā kā apstrīdētajā incidentā nebija rasistiskā elementa, jebkāda turpmāka nacionālo iestāžu veiktā izmeklēšana nevainagotos ar panākumiem. Valdība piekrita, ka rasistiski motivēta vardarbība ir jāsoda bargāk nekā vardarbības akti bez rasistiskas nokrāsas. Tomēr, no valstīm nevar pieprasīt, lai tās izmeklētu iespējamo rasistisko izturēšanos gadījumos, kad lietā nav pietiekamu pierādījumu, kas apstiprinātu aizdomas par rasismu. Valdība uzskatīja, ka Palātas pieeja novestu pie tā, ka dalībvalstīm iestātos pienākums veikt pasākumus ikvienā lietā, kurā ir ticis izvirzīts iespējamās diskriminācijas apgalvojums, neatkarīgi no tā pamatotības.

134. Vēl jo vairāk, Palātas pieejai trūka skaidrības un paredzamības. It īpaši, pretrunīgi bija apgalvot – tā kā to darīja Palāta – ka Tiesa nevar izvērtēt nodomu un apziņas stāvokli Konvencijas 2.panta kontekstā, nonākot pie secinājuma, ka ir noticis Konvencijas 14.panta substantīvās puses sasaistē ar 2.pantu pārkāpums, jo Angelova un Petkova nāve bija iestājusies rasistiski motivētas rīcības rezultātā.

135. Valdība savos gan rakstveida, gan mutvārdu apsvērumos sniedza detalizētu pārskatu par tiesību aktiem, sociālajām programmām un citiem pasākumiem, kas pēdējos gados tika pieņemti Bulgārijā nolūkā apkarot diskrimināciju un neiecietību un veicināt romu integrāciju sabiedrībā.

2. Iesniedzēji

136. Savos rakstveida apsvērumos iesniedzēji apgalvoja, ka Konvencija līdz šim nav spējusi nodrošināt efektīvu aizsardzību pret rasu diskrimināciju un aicināja Lielo palātu pieņemt inovatīvu 14.panta interpretāciju. Iesniedzēji

apsveica Palātas secinājumus, ka dalībvalstīm bija pienākums izmeklēt vardarbības akta iespējamus rasistiskos motīvus un to, ka pierādījuma nasta gulstas uz valdību - atbildētāju. Savos rakstveida apsvērumos viņi tomēr uzskatīja, ka pierādīšanas standartam diskriminācijas lietās nevajadzētu būt "ārpus jebkādam pamatotām šaubām" un ka šādās lietās, tiklīdz kā tiek konstatēts *prima facie* diskriminācijas gadījums, sākotnējai pierādījuma nastai vienmēr būtu jāgulstas uz valdību. Savus mutvārdu apsvērumos sēdes laikā iesniedzēju pārstāvji aicināja Tiesu sekot Palātas pieejai.

137. Attiecībā uz lietas faktiem, iesniedzēji apgalvoja, ka ir noticis Konvencijas 14.panta substantīvās puses pārkāpums, jo bija konstatēts *prima facie* diskriminācijas gadījums un valdībai nebija izdevies pierādīt pretējo. Jo īpaši, Angelova un Petkova tautība bija zināma virsniekiem, kuri devās viņus aizturēt. Majors G. bija vērsies ar rasistiska rakstura aizskarošiem komentāriem pret aculiecinieku dēļ tā romu izcelsmes. Nopietnus secinājumus ir arī jāizdara tādēļ, ka majors G. bija acīmredzami nesamērīgi pielietojis automātisko šaujameroci apdzīvotā vietā, ciemata romu apdzīvotajā apvidū. Šie fakti ir jāizvērtē, ņemot vērā pastāvīgo romu tautības pārstāvju diskrimināciju no Bulgārijas tiesībsargājošo iestāžu amatpersonu puses. Turklāt varas iestādēm būtu bijis jāizmeklē, vai Angelova un Petkova nogalināšana bija motivēta ar rasistiskiem aizspriedumiem, taču tās to nebija izdarījušas.

3. Trešo pušu apsvērumi

(a) Eiropas Romu tiesību centrs (*The European Roma Rights Centre*)

138. Centrs norādīja, ka pēdējo gadu laikā vairākas starptautiskās organizācijas un nevalstiskās organizācijas bija ziņojušas par virkni incidentu, kurā bulgāru izcelsmes tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas un privātpersonas bija cietsirdīgi izturējušas vai nogalinājušas romu tautības pārstāvjus. Rasistiski motivēta vardarbība ir plaši atzīta par nopietnu problēmu Bulgārijā. Turklāt romu kopiena ir tikusi lielā mērā izslēgta no sociālās aprites sakarā ar augstajiem nabadzības, analfabētisma un bezdarba līmeņiem.

139. Neskatoties uz augsto rasistiski motivētās vardarbības līmeni un vairākkārtējiem starptautisko organizāciju, tai skaitā, Apvienoto Nāciju Spīdzināšanas izskaušanas komitejas, aicinājumiem izveidot "efektīvu, uzticamu un neatkarīgu sūdzību izskatīšanas mehānismu" un pienācīgā kārtā izmeklēt policijas vardarbības gadījumus, rīcība no varas iestāžu puses nav sekojusi. Bulgārijas kriminālā likumdošana neuzskata rasistisku nodomu par atbildību pastiprinošu apstākli vardarbīgu noziegumu gadījumos. 1999.gadā Bulgārijas varas iestādes atzina nepieciešamību veikt grozījumus, taču nekāda rīcība nesejoja. Turklāt Kriminālkodeksa 162.pants, kas soda rasistiskus uzbrukumus, paredzēja vieglāku sankciju nekā normas, kas attiecās uz viegliem miesas bojājumiem. Tā rezultātā 162.pants nekad netika piemērots; apsūdzība, ja tāda tika celta, tika izvirzīta, pamatojoties uz vispārējām normām par miesas bojājumu nodarīšanu vai slepkavību, un uzbrukumu rasistiskā daba palika

slēpta. Kā Tiesa atzīmēja *Velikovas un Angelovas lietā* - pastāvēja nesodāmības apziņa.

(b) Interights

140. *Interights* kritizēja Tiesas „ārpus pamatotām šaubām” standartu kā tādu, kas rada nepārvaramus šķēršļus diskriminācijas konstatēšanai. Saskaņā ar *Interights* apsvērumiem visspēcīgākā aizsardzība pret diskrimināciju biju anglo-sakšu tiesību jurisdikcijās, kurās diskriminācijas pierādīšanai tika izmantots „varbūtību līdzsvara” standarts. Kamēr civiltiesību jurisdikcijās tiesnešiem bija piešķirtas faktu konstatēšanas pilnvaras un tādējādi tiem vismaz teorētiski bija pieejams augstāks pierādīšanas standarts, pārskats par tiesu reaģēšanu uz diskriminācijas gadījumiem ļāva secināt, ka anglo-sakšu tiesību pieeja ļāva nonākt pie stingrākas tiesiskās aizsardzības pret diskrimināciju. Saskaņā ar *Interights* apsvērumiem Tiesa praksē ir piemērojusi starpposma standartu, jo lai gan tā nepieprasīja tikpat augsta līmeņa pierādījumus kā kriminālprocesos, tomēr tās pieejai trūka skaidrības un paredzamības.

141. *Interights* tālāk norādīja, starptautiskā prakse atbalstīja viedokli, ka diskriminācijas gadījumos pierādījuma nastai jāgulstas uz atbildētāju tiklīdz prasītājs lietā ir spējis sniegt *prima facie* konstatējuma pamatojumu. Šāda pieeja tika izmantota vairākās Eiropas Savienības direktīvās, to izmantoja Eiropas Kopienų tiesa, Apvienoto Nāciju Cilvēktiesību komiteja un nacionālās tiesas virknē Eiropas valstu, kā arī Savienotajās Valstīs, Kanādā un citās valstīs.

142. *Interights* arī minēja pierādījumu piemērus, kurus nacionālās jurisdikcijas bija atzinušas par pieņemamiem, lai konstatētu *prima facie* diskriminācijas gadījumu: neizdevīga stāvokļa „vispārējs apraksts”, „vispārējas zināšanas” par diskrimināciju, fakti no „ikdienas dzīves”, fakti, kas ir vispārzināmi, kopējo fonu raksturojošie fakti un nejauši gadījuma rakstura pierādījumi, Vispārpieņemta pieeja bija arī no zināmiem faktiem izrietošu slēdzienu izdarīšana.

(c) Open Society Justice Initiative (OSJI)

143. OSJI komentēja par valstu pienākumu, kas izriet no starptautiskajām un salīdzinošajām tiesībām, izmeklēt rasistiska rakstura diskrimināciju un vardarbību. Tās ieskatā, plaši pieņemtais princips, ka efektīva materiālo tiesību aizsardzība nav iespējama bez pienācīgām procesuālām garantijām, ir piemērojams arī diskriminācijas gadījumos. Tādējādi, procesuālais pienākums bija neatņemama Konvencijas 14.panta sastāvdaļa. Turklāt saskaņā ar prevalējošo Eiropas un starptautisko praksi, rasistiskā motivācija krimināltiesībās ir atbildību pastiprinošs apstāklis, un tā ir jāizmeklē. Tādējādi valstīm ir pienākums izmeklēt rasistiskas vardarbības gadījumus. Šis ir *ex officio* pienākums, kas vienmēr rodas, pastāvot aizdomām par notikušās darbības rasistisko motīvu.

C. Tiesas vērtējums

1. Vai atbildētāja - valsts ir atbildīga par dzīvības atņemšanu, kas izdarīta sakarā ar cietušo personu rasi vai etnisko izcelsmi

144. Tiesa augstāk ir konstatējusi, ka atbildētājas - valsts amatpersonas bija prettiesiski nonāvējušas Angelovu un Petkovu, pārkāpjot Konvencijas 2.pantu. Iesniedzēji tālāk apgalvoja, ka rasistiskajiem aizspriedumiem ir bijusi nozīme viņu nāvē un tādējādi ir noticis atsevišķs 14.panta pārkāpums.

145. Diskriminācija ir atšķirīga izturēšanās pret personām, kuras ir salīdzinoši līdzīgā situācijā, turklāt, esoša objektīva un pamatota attaisnojuma (skatīt *Willis pret Apvienoto Karalisti*, iesniegums Nr.36042/97, § 48, ECHR 2002-IV). Rasistiska vardarbība ir īpaši aizskaroša cilvēka cieņai, un, ņemot vērā tās bīstamās sekas, pieprasa no varas iestādēm īpašu modrību un stingru reakciju. Šī iemesla dēļ varas iestādēm ir jāizmanto visi pieejamie līdzekļi, lai cīnītos ar rasismu un rasistisku vardarbību, tādējādi stiprinot sabiedrībā demokrātijas tēlu, kurā dažādība tiek uztverta nevis kā apdraudējums, bet gan kā bagātināšanas avots. Tiesa atgriezīsies pie šī jautājuma zemāk.

146. Tiesas uzdevums, izvērtējot iesniedzēju sūdzību saistībā ar 14.pantu, tā kā tā ir noformulēta, ir konstatēt vai rasisms bija cēlonis apšaudei, kas noveda pie Angelova un Petkova nāves, tādējādi radot pamatu Konvencijas 14.panta pārkāpumam sasaistē ar 2.pantu.

147. Šajā sakarā tā atzīmē, ka Tiesa ir izstrādājusi "ārpus pamatoto šaubu" pierādīšanas standartu. Tomēr tās nodoms nekad nav bijis aizņemties to nacionālo tiesību sistēmu pieeju, kurās šis standarts tiek piemērots. Tās loma nav izvērtēt kriminālo vai civilo atbildību, bet gan dalībvalstu atbildību, kas izriet no Konvencijas. Šī uzdevuma specifika atbilstoši Konvencijas 19.pantam ir nodrošināt, lai dalībvalstis ievērotu to uzņemtās saistības nodrošināt Konvencijā nostiprinātās pamattiesības – un tas nosaka tās pieeju pierādījumiem un pierādīšanas jautājumiem. Tiesvedībā Tiesā nepastāv procesuāli šķēršļi pierādījumu pieņemamībai vai iepriekšnoteiktas formulas to izvērtēšanai. Tā pieņem secinājumus, kurus, tās ieskatā, apstiprina visu pierādījumu brīvs izvērtējums, ieskaitot slēdzienus, kurus var izdarīt no faktiem un pušu apsvērumiem. Atbilstoši tās iedibinātajai judikatūrai, pierādījums var izrietēt no vairākiem pietiekami stingriem, skaidriem un savstarpēji saskanīgiem slēdzieniem vai līdzīgiem neatspēkotiem faktoloģiskiem pieņēmumiem. Vēl jo vairāk, pārlicināšanas līmenis, kas ir nepieciešams, lai sasniegtu konkrētu rezultātu, un, šajā sakarā, noteiktu pierādījumu nastas sadali, ir nesaraucjami saistīts ar faktu specifiku, apgalvotā pārkāpuma raksturu un apdraudēto Konvencijas tiesību. Tiesa ir arī uzmanīga attiecībā uz tās lēmuma, ar kuru tiek secināts pamattiesību pārkāpums no dalībvalsts puses, nopietnajām sekām (skatīt, citu starpā, *Īrija pret Apvienoto Karalisti*, 1978.gada 18.janvāra spriedums, Series A Nr.25, 64.-65.lpp., § 161; *Ribitsch pret Austriju*, 1995.gada 4.decembra spriedums, Series A Nr.336, 24.lpp., § 32; *Akdivar un Citi pret Turciju*, 1996.gada 16.septembra spriedums, *Reports* 1996-IV, 1211.lpp., § 68; *Tanli pret Turciju*, iesniegums Nr.26129/95, § 111,

ECHR 2001-III; un *Ilaşcu un Citi pret Moldova un Krieviju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.48787/99, § 26, ECHR 2004-VII).

148. Iesniedzēji ir atsaukušies uz vairākiem atsevišķiem faktiem un viņi uzstāj, ka no tiem var izdarīt pietiekamus secinājumus par darbību rasistisko raksturu.

149. Vispirms, par atmaskojušu faktu iesniedzēji uzskatīja to, ka majors G. bija izšāvis vairākas kārtas no automātiskā ieroča apdzīvotā vietā, ignorējot sabiedrisko drošību. Ņemot vērā, ka šādi uzvedībai nebija racionāla izskaidrojuma, iesniedzēji uzskatīja, ka vienīgais ticamais izskaidrojums bija rasu naidis no majora G. puses un ka viņš šādi nebūtu rīkojies citas tautības pārstāvju apdzīvotā apvidū.

150. Tiesa atzīmē, ka nacionālais regulējums diemžēl neaizliedza šaujamo ieroci lietošanu izvērtējamajos apstākļos, kas ir uzskatāms par kļūdošu trūkumu, kuru tā jau iepriekš nosodīja (skatīt 99.rindkopu augstāk). Militārās policijas virsnieki izmantoja savas automātiskās šautenes „saskaņā ar noteikumiem” un bija instruēti pielietot visus nepieciešamos līdzekļus, lai veiktu aizturēšanu (skatīt 19. un 60.rindkopas augstāk). Tādējādi nevar izslēgt iespēju, ka majors G. vienkārši strikti pieturējās pie noteikumu prasībām un būtu rīkojies tādā pašā veidā arī citos līdzīgos apstākļos, neatkarīgi no bēgļu tautības. Lai gan attiecīgie noteikumi bija pašos pamatos problemātiski un neatbilda Konvencijas prasībām attiecībā uz tiesību uz dzīvību aizsardzību, tomēr nekas nenorāda uz to, ka majors G. nebūtu pielietojis savu ieroci citas tautības pārstāvju apdzīvotā apvidū.

151. Tā ir taisnība, ka Tiesa augstāk konstatēja, ka majora G. rīcība aizturēšanas operācijas laikā ir nopietni kritizējama un, ka viņš lietojis acīmredzami pārmērīgu spēku (skatīt 108.rindkopu augstāk). Neskatoties uz to, nevar izslēgt, ka viņa rīcību noteica šaujamo ieroci lietošanas tiesiskā regulējuma neatbilstība un apstākļi, ka viņš tika apmācīts šī regulējuma ietvaros (skatīt 60. un 99.-105.rindkopas augstāk).

152. Iesniedzēji arī apgalvoja, ka militārās policijas virsnieku attieksmi lielā mērā ietekmēja tas, ka viņi zināja par cietušo personu romu izcelsmi. Tomēr, nav iespējams spekulēt par to, vai Angelova un Petkova romu izcelsme jebkādā veidā noteica virsnieku attieksmi pret viņiem. Turklāt, ir pierādījumi, ka daži no virsniekiem pazina vienu vai abus cietušos personīgi (skatīt 18.rindkopu augstāk).

153. Iesniedzēji atsaucās uz M.M., kurš bija kaimiņš vienam no cietušajiem, sniegto liecību, kurā viņš ziņoja, ka uzreiz pēc apšaudes majors G. viņam bija uzklīdzis “Jūs, nolādētie čigāni”. Lai gan šajā lietā varas iestādēm, saskaroties ar šādu pierādījumu par rasistisku lamuvārdu, kas ticis izteikts sakarā ar vardarbīgu rīcību, būtu bijis jārīkojas, lai pārbaudītu M.M. liecību, tomēr šāds izteikums pats par sevi ir pietiekams pamats, lai konstatētu atbildētājas - valsts atbildību par nonāvēšanu, kurai bijis rasistisks raksturs.

154. Visbeidzot, iesniedzēji atsaucās uz informāciju par virkni incidentu, kuros bulgāru tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas bija pielietājušas spēku pret romiem, un kuri nebija beigušies ar atbildīgo personu notiesāšanu.

155. Tā ir patiesība, ka virkne organizāciju, tai skaitā starpvaldību organizācijas, ir paudušas bažas par šādu incidentu esamību (skatīt 55.-59.rindkopas augstāk). Tomēr Tiesa nevar ignorēt apstākli, ka tās vienīgais uzdevums ir pārliecināties, vai izskatāmajā lietā Angelova un Petkova nogalināšana ir bijusi rasistiski motivēta.

156. Savā spriedumā Palāta nolēma pārlikt pierādījumu nastu uz valdību sakarā ar to, ka varas iestādes nebija veikušas efektīvu izmeklēšanu par apgalvojumu, ka nogalināšana bija rasistiski motivēta. Valdības nespēja pārliecināt Palātu, ka apstrīdētie notikumi nebalstījās uz rasismu noveda pie Konvencijas 14.panta substantīvās puses sasaistē ar 2.pantu pārkāpuma konstatēšanas.

157. Lielā palāta atkārti, ka pie zināmiem apstākļiem, kad notikumi pilnībā vai lielākajā daļā atradās ekskluzīvā varas iestāžu pārziņā, kā, piemēram, gadījumā, kad bojā ir gājusi perona, kas atradās to kontrolē apcietinājumā, var tikt uzskatīts, ka pierādījumu nasta gultas uz varas iestādēm, kurām ir jāsniedz apmierinošs un pārliecinošs skaidrojums par, it īpaši, apcietinātās personas nāves iemesliem (skatīt *Salman pret Turciju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.21986/93, § 100, ECHR 2000-VII). Lielā palāta nevar izslēgt iespēju, ka noteiktās lietās par iespējamo diskrimināciju tā varētu pieprasīt atbildētājam-valdībai atspēkot pamatotu apgalvojumu par diskrimināciju – un ja tas netiek izdarīts – uz šī pamata tā varētu konstatēt Konvencijas 14.panta pārkāpumu. Tomēr, gadījumos, kad - tāpat kā šajā lietā – ir ticis apgalvots, ka rasistisks motīvs ir bijis vardarbības pamatā, šāda pieeja varētu tikt pielīdzināta prasībai pret atbildētāju - valdību pierādīt noteiktas subjektīvās attieksmes neesamību no iesaistītās personas puses. Lai gan daudzu valstu tiesību sistēmās politikas vai lēmuma diskriminējošo seku pierādīšana izpaužas nepieciešamībā pierādīt nodoma esamību iespējamajā diskriminācijā darba tiesiskajās attiecībās vai pakalpojumu sniegšanā, šo pieeju ir grūti piemērot lietā, kurā tiek apgalvota vardarbības rasistiskā motivācija. Lielā palāta, atkāpjoties no Palātas pieejas, neuzskata, ka varas iestāžu apgalvotai nespējai veikt efektīvu izmeklēšanu par nogalināšanas iespējamo rasistisko motīvu būtu jāpārliet uz valdību pierādījumu nastu par apgalvoto Konvencijas 14.panta substantīvās puses sasaistē ar 2.pantu pārkāpumu. Jautājums, vai varas iestādes ir izpildījušas savu procesuālo pienākumu, ir atsevišķs un tam Tiesa pievērsīsies vēlāk.

158. Kopumā, izvērtējusi visus būtiskos elementus, Tiesa neuzskata, ka Angelova un Petkova nogalināšanā būtu konstatējams rasistisks motīvs.

159. Tādējādi tā konstatē, ka nav noticis Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.panta substantīvo pusi pārkāpums.

2. Procesuālā puse: vai atbildētāja - valsts ir izpildījusi tās pienākumu izmeklēt iespējamus rasistiskos motīvus

(a) Vispārējie principi

160. Lielā palāta piekrīt Palātas veiktajai analīzei par dalībvalstu procesuālo pienākumu izmeklēt vardarbības gadījumos iespējamus rasistiskos motīvus. It īpaši Palāta secināja (skatīt Palātas sprieduma 156.-59.rindkopas):

“... Valstīm ir vispārējs pienākums, kas izriet no Konvencijas 2.panta, veikt efektīvu izmeklēšanu gadījumos, kad ir tikusi atņemta dzīvība.

Šis pienākums ir jāpilda bez diskriminācijas, kā to prasa Konvencijas 14.pants ... [G]adījumos, kad pastāv aizdomas, ka vardarbības pamatā ir bijis rasistisks motīvs, ir īpaši svarīgi, lai oficiālā izmeklēšana tiktu veikta enerģiski un neatkarīgi, ņemot vērā nepieciešamību arī turpmāk apliecināt sabiedrības nosodījumu rasismam un etniskajam naidam un uzturēt minoritātēs pārliecību, ka varas iestādes spēj tās aizsargāt no rasistiskas vardarbības draudiem. No Konvencijas 2.panta izrietošā pozitīvā pienākuma izpilde pieprasa, lai nacionālā tiesību sistēma varētu parādīt tās spēju piemērot krimināltiesības pret tiem, kas ir prettiesiski laupījuši citas personas dzīvību, neatkarīgi no cietušās personas rases vai etniskās izcelsmes (skatīt *Menson un Citi pret Apvienoto Karalisti* (lēmums), iesniegums Nr.47916/99, ECHR 2003-V).

... [I]meklējot vardarbīgus incidentus un it īpaši, gadījumus, kad nāve iestājusies no valsts amatpersonu rokām, varas iestādēm ir papildus pienākums spert visus samērīgos soļus, lai atklātu jebkādu rasistisko motīvu un konstatētu vai etniskajam naidam vai aizspriedumiem ir bijusi loma. Nespēja to izdarīt un vienāda attieksme pret rasistiski motivētu vardarbību un nežēlību, un gadījumiem, kuros nav bijusi rasistiska nokrāsa, nozīmē pilnībā ignorēt pamattiesības graujošu darbību specifisko raksturu. Nespēja nošķirt situācijas, kas savā būtībā ir atšķirīgas, var novest pie neattaisnotas attieksmes, kas nav savienojama ar Konvencijas 14.pantu (skatīt, *mutatis mutandis*, *Thlimmenos pret Grieķiju* [Lielā palāta], iesniegums Nr.34369/97, § 44, ECHR 2000-IV). Nolikā uzturēt sabiedrības uzticību tās tiesībsargājošajai sistēmai dalībvalstīm ir jānodrošina, lai gan to tiesību sistēmās, gan praksē, ar spēka pielietošanu saistīto incidentu izmeklēšanā tiktu nodalīti pārmērīga spēka pielietošanas gadījumi un rasistiskas nonāvēšanas.

Jāpieļauj, ka rasistiskas motivācijas pierādīšana praksē bieži var izrādīties ļoti sarežģīta. Atbildētājas-valsts pienākums izmeklēt vardarbīgas rīcības iespējami rasistiskās nokrāsas nozīmē pienākumu pielikt visievērojamākos pūliņus un šis pienākums nav absolūts (skatīt, *mutatis mutandis*, *Shanaghan pret Apvienoto Karalisti*, iesniegums Nr.37715/97, § 90, ECHR 2001-III, kas nosaka tādu pašu standartu attiecībā uz vispārējo pienākumu veikt izmeklēšanu). Varas iestādēm ir jādara tas, kas pastāvošajos apstākļos ir samērīgs, lai iegūtu un nodrošinātu pierādījumus, izpērtu visus praktiskos pasākumus patiesības noskaidrošanai un pieņemtu pilnībā pamatotus, neatkarīgus un objektīvus lēmumus, neizlaižot aizdomīgus faktus, kas varētu norādīt uz rasisma izraisītu vardarbību.”

161. Lielā palāta gribētu piebilst, ka varas iestāžu pienākums izmeklēt iespējamo saikni starp rasistisku attieksmi un vardarbīgu rīcību ir viens no Konvencijas 2.panta izrietošajiem procesuālo pienākumu aspektiem, bet tas var arī tikt uzskatīts par netieši iekļautu pienākumā nodrošināt tiesību uz dzīvību

aizsardzību bez jebkādas diskriminācijas, kas izriet no Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu. Abu šo normu savstarpējās iedarbības dēļ tādi jautājumi kā šajā lietā var tikt izskatīti tikai saistībā ar vienu no abām normām, un attiecībā uz otru normu šis jautājums atsevišķi pastāvēt vairs nevar; vai arī izskatāmais jautājums ir jāizvērtē, atsaucoties uz abiem šiem pantiem. Katrā lietā atbilde ir jārod individuāli, balstoties uz lietas faktiem un atkarībā no izvirzīto sūdzību būtības.

(b) Augstākminēto principu piemērošana šajā lietā

162. Tiesa jau ir konstatējusi, ka Bulgārijas varas iestādes pārkāpa Konvencijas 2.pantu, jo nebija veikušas pienācīgu Angelova un Petkova nāves apstākļu izmeklēšanu (skatīt 114.-19.rindkopas augstāk). Tā uzskata, ka šajā lietā tai ir atsevišķi jāizvērtē arī sūdzība, ka nav tikusi izmeklēta iespējamā saikne starp rasistisku attieksmi un divu vīriešu nogalināšanu.

163. Varas iestādēm, kuras izmeklēja Angelova un Petkova nāves apstākļus, bija pieejama abu cietušo kaimiņa M.M. liecība, kurā tika apgalvots, ka majors G. uzreiz pēc apšaudes bija notēmējis uz viņu ar ieroci un uzkliezdzis „Jūs, nolādētie čigāni” (skatīt 35.rindkopu augstāk). Šis apgalvojums, ņemot vērā daudzos publiskotos ziņojumus par Bulgārijā pastāvošajiem aizspriedumiem un naidīgumu pret romiem, prasīja pārbaudi.

164. Lielā palāta uzskata – tāpat kā to darīja Palāta – ka jebkurš pierādījums par rasistisku mutvārdu aizskārums, kuru ir izteikušas tiesībsargājošo iestāžu amatpersonas saistībā ar pasākumu, kas sevī ietver spēka pielietošanu pret personām no etniskas vai kādas citas minoritātes, ir ļoti būtisks, lai varētu konstatēt, vai ir notikusi prettiesiska, rasistiski motivēta vardarbība. Kad izmeklēšanā tiek atklāts šāds pierādījums, tas ir jāpārbauda – un ja tiek gūts apstiprinājums – lai atklātu jebkādu iespējamo rasistisko motīvu, ir jāveic vispusīga visu faktu pārbaude.

165. Turklāt rūpīgu izmeklēšanu prasīja arī apstākļi, ka majors G. bija pielietojis acīmredzami pārmērīgu spēku pret diviem neapbruņotiem vīriešiem, kuri neizrādīja vardarbības pazīmes.

166. Kopsummā, lietā iesaistītajiem izmeklētājam un prokuroriem bija ticama informācija, kas bija pietiekama, lai brīdinātu viņus par nepieciešamību veikt sākotnējo pārbaudi un atkarībā no iznākuma izmeklēt iespējamo rasistisko nokrāsu notikumos, kas noveda pie divu vīriešu nāves. 167.

Tomēr varas iestādes nedarīja neko, lai pārbaudītu M.M. liecību. Tās izvairījās par to iztaujāt lieciniekus. Majoram G. netika pieprasīts paskaidrojums par to, kāpēc viņš uzskatīja par nepieciešamu pielietot šādu spēku. Netika veikts mēģināts pārbaudīt majora G. dienesta vēsturi un noskaidrot, piemēram, vai viņš iepriekš ir bijis iesaistīts līdzīgos incidentos un vai viņš jebkad ir ticis apsūdzēts pret romiem vērstu noskaņojumu izrādīšanā. Šos trūkumus pastiprināja izmeklētāja un prokuroru rīcība, kuri, kā Tiesa augstāk konstatēja, ignorēja būtiskus faktus un izbeidza izmeklēšanu, tādējādi pasargājot majoru G. no kriminālvajāšanas (skatīt 36.-54. un 115.-17.rindkopas augstāk).

168. Tiesa tādējādi secina, ka varas iestādes nebija izpildījušas no Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu izrietošo pienākumu spert visus nepieciešamos soļus, lai izmeklētu vai notikumi ir bijuši saistīti ar diskrimināciju. Ir secināms, ka ir noticis Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.panta procesuālo pusi pārkāpums.

V. KONVENCIJAS 41.PANTA PIEMĒROŠANA

169. Konvencijas 41.pants nosaka:

“Ja Tiesa konstatē, ka ir noticis Konvencijas vai tās protokolu pārkāpums, un ja attiecīgās Augstās Līgumslēdzējas Puses iekšējie tiesību akti paredz tikai daļēju šī pārkāpuma seku atlīdzināšanu, Tiesa, ja nepieciešams, cietušajai pusei piešķir taisnīgu kompensāciju.”

A. Nodarītais kaitējums

170. Lielajā palātā iesniedzēji pieteica tādas pašas prasības par mantisko zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kādas viņi bija pieteikuši tiesvedībā Palātā. Valdība apsvērumus neiesniedza.

171. Attiecīgā Palātas sprieduma daļa nosaka (skatīt 177.-84.rindkopas):

“Načova, Angelova meita, un Hristova, viņa partnere un Načovas māte, kopīgi pieprasīja 25 000 euro (EUR) par Angelova nāvi un sekojošajiem Konvencijas pārkāpumiem. Šī summa ietvēra 20 000 EUR par morālo kaitējumu un 5 000 EUR par mantisko zaudējumu.

Rangelova un Rangelovs kopīgi pieprasīja tādas pašas summas attiecībā uz viņu dēla, Kirila Petkova, nāvi, un visiem lietā esošajiem Konvencijas pārkāpumiem.

Attiecībā uz morālo kaitējumu, Tiesa pilnībā piespriež pieprasītās summas.

Attiecībā uz mantiskajiem zaudējumiem, iesniedzēji pieprasīja ar nāvi saistītos zaudētos ienākumus. Iesniedzēji nevarēja iesniegt nekādus dokumentārus pierādījumus, bet apgalvoja, ka katrs no cietušajiem materiāli uzturēja savu ģimeni un būtu turpinājis to darīt, ja paliktu dzīvs. Viņi aicināja Tiesu piespriest 5 000 EUR par katru no bojāgājušajiem.

Valdība apgalvoja, ka prasības bija pārmērīgas, ņemot vērā Bulgārijas dzīves līmeni.

Tiesa konstatē, ka valdība nav apstrīdējusi iesniedzēju apgalvojumu, ka viņi ir cietuši mantiskos zaudējumus sakarā ar to, ka Angelovs un Petkovs būtu viņus uzturējuši materiāli, ja viņi vēl būtu dzīvi. Tiesa neredz pamatu nonākt pie cita secinājuma.

Attiecībā uz summām, tādās lietās kā šī, precīzs summu aprēķins, kas ir nepieciešams, lai veiktu pilnu atlīdzinājumu (*restitutio in integrum*) attiecībā uz iesniedzējiem nodarītajiem mantiskajiem zaudējumiem, ir jau sākotnēji apgrūtināts pārkāpuma rezultātā nodarītā zaudējuma neprecizējamā rakstura dēļ. Atlīdzība tik un tā var tikt piešķirta, neatkarīgi no daudzajiem nezināmajiem faktoriem, kas ir iesaistīti nākotnes zaudējumu aprēķinā. Jautājums, kas šādās lietās ir jāizlemj, ir taisnīgās atlīdzības apjoms, kuru Tiesa nosaka pēc saviem ieskatiem, balstoties uz taisnīguma pamatiem (skatīt *Z un Citi pret Apvienoto Karalisti* [Lielā palāta], iesniegums Nr.29392/95, § 120, ECHR 2001-V).

Šajā lietā, ņemot vērā pušu apsvērumus un visus būtiskos faktorus, ieskaitot cietušo personu un iesniedzēju vecumu un viņu ciešo saikni, Tiesa uzskata par pienācīgu piešķirt 5 000 EUR kopīgi Načovai un Hristovai saistībā ar Angelova nāves rezultātā zaudētajiem ienākumiem un 2 000 EUR kopīgi Rangelovai un Rangelovam saistībā ar Petkova nāves rezultātā zaudētajiem ienākumiem.”

172. Lielā palāta piekrīt Palātas analīzei. Tā uzskata, ka iesniedzēju prasības attiecas uz mantisko zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu, kas izrietēja no šajā lietā konstatēto Konvencijas 2.panta un 14.panta pārkāpumiem, un nav pamata samazināt piešķirto atlīdzību apmērus dēļ tā, ka Lielā palāta atšķirībā no Palātas konstatēja tikai Konvencijas 14.panta pārkāpumu sasaistē ar 2.panta procesuālo pusi. Attiecīgi, tā piespriež kopīgi Načovai un Hristovai 25 000 EUR kā atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem un morālo kaitējumu un kopīgi Rangelovai un Rangelovam 22 000 EUR kā atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem un morālo kaitējumu.

B. Izmaksas un izdevumi

173. Palāta pilnībā piekrita iesniedzēju prasībai zem šīs sadaļas un piešķīra tiem kopīgi 3 740 EUR par izmaksām un izdevumiem.

174. Lielajā palātā iesniedzēji atkārtoja savas sākotnējās prasības un pieteica papildus summas saistībā ar izmaksām un izdevumiem, kas bija radušies tiesvedībā Lielajā palātā. It īpaši, viņi pieprasīja 7 931 sterliņu mārciņas (aptuveni 11 630 EUR) par juridiskajām izmaksām saistībā ar Lorda Lestera (*Lord Lester QC*) piedalīšanos lietā un izdevumiem saistībā ar viņa piedalīšanos tiesas sēdē, kā arī 1 920 EUR par Grozeva 48 stundu ilgo darbu rakstveida procesa laikā Lielajā palātā. Viņi iesniedza vienošanās par juridiskajām izmaksām un ieguldītā laika aprēķinu kopijas. Iesniedzēji apgalvoja, ka viņi nepieprasīja juridiskās izmaksas vai izdevumus saistībā ar Grozeva dalību tiesas sēdē, jo to atlīdzināja Eiropas Padome, kas apmaksāja viņa sniegto juridisko palīdzību (1 906.50 EUR). Kopumā, iesniedzēji pieprasīja 5 660 EUR par Grozeva lietā ieguldīto darbu un ekvivalentu apmēram 11 630 EUR par Lorda Lestera dalību Lielās palātas sēdē. Iesniedzēji pieprasīja, lai pārskaitījums par jebkuru izmaksu un izdevumu atlīdzinājumu tiktu veikts viņu juristu bankas kontos. Valdības komentārus nesniedza.

175. Tiesa uzskata, ka pieprasītās izmaksas un izdevumi bija patiesi un nepieciešami, un attiecās uz konstatētajiem pārkāpumiem (skatīt *Beyeler pret Itāliju* (taisnīga atlīdzība) [Lielā palāta], iesniegums Nr.33202/96, § 27, 2002.gada 28.maijs). Attiecībā uz summām, tā uzskata, ka prasības saistībā ar mutisko noklausīšanos ir pārmērīgas. Ņemot vērā visus būtiskos faktorus, tā piešķir visiem iesniedzējiem kopīgi 11 000 EUR par izmaksām un izdevumiem (5 500 EUR par Grozeva darbu un 5 500 EUR par Lorda Lestera darbu), kas ir iemaksājami juristu bankas kontos.

C. Nokavējuma procenti

176. Tiesa uzskata par piemērotu nokavējuma procentu likmi pamatot ar Eiropas Centrālās bankas noteikto aizdevuma procentu likmi, kurai pieskaitīti trīs procenti.

AR ŠĀDU PAMATOJUMU TIESA,

1. *Nolemj* vienbalsīgi, ka ir noticis Konvencijas 2.panta pārkāpums saistībā ar Angelova un Petkova nāvi;
2. *Nolemj* vienbalsīgi, ka ir noticis Konvencijas 2.panta pārkāpums saistībā ar varas iestāžu veiktās Angelova un Petkova nāves izmeklēšanas neefektivitāti;
3. *Nolemj* vienbalsīgi, ka lietā neizriet atsevišķs jautājums saistībā ar Konvencijas 13.pantu;
4. *Nolemj* ar vienpadsmit balsīm „par” un sešām balsīm „pret”, ka nav noticis Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu pārkāpums attiecībā uz apgalvojumu, ka notikumi, kas noveda pie Angelova un Petkova nāves, ir uzskatāmi par rasistiskas vardarbības aktu;
5. *Nolemj* vienbalsīgi, ka ir noticis Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu pārkāpums sakarā ar to, ka varas iestādes nebija izmeklējušas iespējamās rasistiskos motīvus notikumos, kas noveda pie Angelova un Petkova nāves;
6. *Nolemj* vienbalsīgi
 - (a) ka atbildētājam valstij trīs mēnešu laikā ir jāizmaksā iesniedzējiem šādas summas, kā arī jebkurš nodoklis, kas var tikt aprēķināts:
 - (i) kopīgi Načovai un Hristovai 25 000 EUR (divdesmit piecus tūkstošus euro) kā atlīdzība par nodarītajiem materiāliem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kas konvertējama atbildētājas valsts nacionālajā valūtā saskaņā ar izmaksas dienas valūtas kursu;
 - (ii) kopīgi Rangelovai un Rangelovam 22 000 EUR (divdesmit divus tūkstošus euro) kā atlīdzība par nodarītajiem materiāliem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kas konvertējama atbildētājas valsts nacionālajā valūtā saskaņā ar izmaksas dienas valūtas kursu;
 - (iii) kopīgi visiem iesniedzējiem 11 000 EUR (vienpadsmit tūkstošus euro) kā izmaksu un izdevumu kompensācija, kas izmaksājama šādi: 5 500 EUR, kas konvertējami atbildētājas valsts nacionālajā valūtā saskaņā ar izmaksas dienas valūtas kursu iemaksājami Grozeva bankas kontā Bulgārijā un 5 500 EUR Lorda Lesteras bankas kontā Apvienotajā Karalistē;
 - (b) par laika posmu no augstāk minētā trīs mēnešu termiņa līdz maksājuma veikšanas dienai minētajai summai piemēro vienkāršo procentu likmi, kas vienāda ar attiecīgajā laikā spēkā esošo Eiropas Centrālās bankas noteikto aizdevuma procentu likmi, kurai pieskaitīti trīs procenti;
7. *Noraida* vienbalsīgi iesniedzēju atlikušās prasības par taisnīgu atlīdzību.

Taisīts angļu un franču valodā un paziņots atklātā sēdē Strasbūrā, Cilvēktiesību ēkā, 2005.gada 6.jūlijā.

Lawrence EARLY
Sekretāra vietnieks

Luzius WILDHABER
Priekšsēdētājs

Saskaņā ar Konvencijas 45.panta 2.punktu un Tiesas Reglamenta 74.punkta 2.daļu, šim spriedumam ir pievienoti šādi atsevišķie viedokļi:

- (a) *Sir Nicolas Bratza* piekrītošais viedoklis;
- (b) *Casadevall* k-ga, *Hedigan* k-ga, *Mularoni* k-dzes, *Fura-Sandström* k-dzes, *Gyulumyan* k-dzes un *Spielmann* k-ga kopīgais daļēji nepiekrītošais viedoklis.

L.W. T.L.E.

TIESNEŠA *Sir Nicolas BRATZA* PIEKRĪTOŠAIS VIEDOKLIS

Es pilnībā pievienojos Tiesas vairākuma secinājumam un pamatojumam visos lietas aspektos, izņemot vienu rindkopu pamatojuma daļā attiecībā uz sūdzību par Konvencijas 14.pantu sasaistē ar 2.panta substantīvo pusi.

Sprieduma 157.rindkopā tiek apgalvots, ka nevar izslēgt iespēju, ka noteiktos gadījumos atbildētājam - valdībai varētu tikt pieprasīts atspēkot pamatotu apgalvojumu par diskrimināciju, un ja tas netiek izdarīts, tad var konstatēt Konvencijas 14.panta pārkāpumu. Tomēr spriedums tālāk apgalvo, ka gadījumos, kad tāpat kā šajā lietā, tiek apgalvots, ka vardarbības pamatā ir bijis rasistisks aizspriedums, šāda pieeja varētu tikt pielīdzināta prasībai pret atbildētāju - valdību pierādīt noteiktas subjektīvās attieksmes neesamību no iesaistītās personas puses. Šīs rindkopas dēļ valdība saskartos ar sarežģījumiem pierādīšanā un tādēļ tikai ļoti retos gadījumos, ja vispār, būtu pieļaujama pierādījumu nastas pārlikšana un pieprasīšana atbildētājam - valdībai atspēkot apgalvojumu, ka nonāvēšana bijusi rasistiski motivēta.

Ja šī izvilkuma interpretācija ir pareiza, tad man ir grūtības to pieņemt. Es ar gatavību stādos priekšā lietas, kur nonāvēšanas kontekstā, kuru veikusi valsts amatpersona, Tiesas rīcībā esošie pierādījumi, lai konstatētu vai nonāvēšana ir bijusi rasistiski motivēta, pierādījumu nastu uzliktu atbildētājam - valdībai. Piemērs varētu būt lieta, kurā pierādījumi norāda, ka mēģinājumi aizturēt noteiktas etniskās grupas pārstāvjus vienmēr vai konsekventi noveda pie aizturamo personu nāves, kamēr citas etniskās izcelsmes personu aizturēšanas ļoti reti, ja vispār, noveda pie dzīvības zaudēšanas. Nākošais piemērs būtu gadījums, kad pierādījumi norāda, ka tikai tad, kad bija iesaistītas noteiktas etniskās izcelsmes personas, plānojot aizturēšanas operāciju, aizturēšanas grupai tika izsniegti šaujamo vai tika atļauts tos pielietot. Man šķiet, ka šādos gadījumos valdībai vajadzētu pārliecināt Tiesu, ka pastāvēja objektīvi pamatoti iemesli šādai acīmredzamai atšķirīgai attieksmei un ka konkrētās cietušās personas etniskajai izcelsmei nebija būtiska nozīme nonāvēšanā.

Tomēr, šajā lietā Tiesai tādi pierādījumi iesniegti netika un, ņemot vērā spriedumā sniegtos argumentus, es neuzskatu, ka Tiesas rīcībā esošais materiāls bija tāds, lai attaisnotu pierādījumu nastas pārceļšanu uz atbildētāju - valdību vai nonākšanu pie secinājuma, ka saskaņā ar nepieciešamo pierādīšanas standartu Angelova un Petkova nonāvēšana, papildus tam, ka bija pilnībā nepamatota, bija arī rasistiski motivēta.

KOPĪGAIS DAĻĒJI ATŠĶIRĪGAIS TIESNEŠU *CASADEVALL, HEDIGAN, MULARONI, FURA-SANDSTRÖM, GYULUMYAN UN SPIELMANN* VIEDOKLIS

(Tulkojums)

1. Mēs balsojām pret 4.punktu sprieduma rezolutīvajā daļā šādu iemeslu dēļ.

2. Mēs nevaram pievienoties Tiesas jaunajai pieejai, kas ietver individuālu sasaisti starp Konvencijas 14.pantu un 2.panta substantīvo un procesuālo pusi. Vispārēja pieeja būtu bijusi vēlamāka, jo tā labāk atspoguļotu 14.panta īpašo dabu, kas nepastāv neatkarīgi, piemērojot vienīgi attiecībā uz Konvencijā garantētajām tiesībām un brīvībām. Tā kā 14.pants neeksistē neatkarīgi, mēs uzskatām, ka nodalīt substantīvo un procesuālo pusi ir nedabiski un nelietderīgi, it īpaši šajā lietā, kur Tiesa konstatēja abu 2.panta aspektu pārkāpumus. Papildus problēma ir tajā, ka ir pārāgri vērtēt kādu iespaidu šī jaunā pieeja atstās uz Konvencijas 12.Protokola piemērošanu un interpretāciju, un kas nupat ir stājies spēkā to ratificējušajās valstīs.

3. Nošķirot substantīvo un procesuālo pusi, vairākums konstatēja Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu pārkāpumu tikai pamatojoties uz to, ka varas iestādes nebija izvērtējušas vai notikumus, kas noveda pie Angelova un Petkova nāves, ir bijis rasistisks motīvs.

4. Mēs piekrītam šim secinājumam. Tomēr, paraugoties ārpus šī pilnībā procesuālā secinājuma, mēs uzskatām, ka, analizējot citu faktisko elementu kopumu, ir saskatāms Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu pārkāpums.

5. Starp šiem elementiem, mēs gribētu izdalīt apstākli, ka šāvieni tika izdarīti apdzīvotā vietā – ciemata romu rajonā – neņemot vērā sabiedrisko drošību; apstākli, ka militārā policija zināja par cietušo personu romu izcelsmi, ka neviens no cietušajiem nebija bruņots un netika uzskatīts par bīstamu; publiskotie ziņojumi par aizspriedumiem un naidīgumu pret romiem Bulgārijā; apstākli, ka šī nebija pirmā lietā pret Bulgāriju, kurā Tiesa konstatēja, ka likuma un kārtības pārstāvji bija nodarījuši romiem letālus ievainojumus; M.M. liecību, ka majors G. uzreiz pēc apšaudes bija pret viņu vērsies ar rasistisku apvainojumu, kliezot “Jūs, nolādētie čigāni”; un, visbeidzot, varas iestāžu bezdarbību un smagās procesuālās nepilnības, kas liedza noskaidrot patiesību.

6. Tā ir taisnība, ka procesuālās nepilnības veido īpašu faktoru, kam ir ievērojama nozīme. Tām ir centrālā loma, nosakot uz kuru gulsies pierādījumu nasta, jo tās ir nacionālās varas iestādes, kurām ir efektīvi jārikojas, lai izskaidrotu būtiskos faktus un pārrāvums šajā procedūrā neizbēgami ietekmēs secinājumus attiecībā uz problēmas būtību.

7. Tomēr, aprobežojoties ar pārkāpuma konstatēšanu attiecībā uz procesuālo aspektu, Tiesas vairākums nepiešķir nozīmi pietiekami stingriem, skaidriem un savstarpēji saskanīgiem neatspēkotiem pieņēmumiem, kas kopumā lietā bija pamatoti ar faktiskiem pierādījumiem un kas ļāva mums secināt, ka ir noticis Konvencijas 14.panta sasaistē ar 2.pantu pārkāpums.